

НАВЧАЛЬНИЙ МОДУЛЬ: ОСНОВИ АВТОМАТИКИ ТА РОБОТОТЕХНІКИ

ДОСЯГНЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ТА РОЗВИТОК РОБОТОТЕХНІКИ

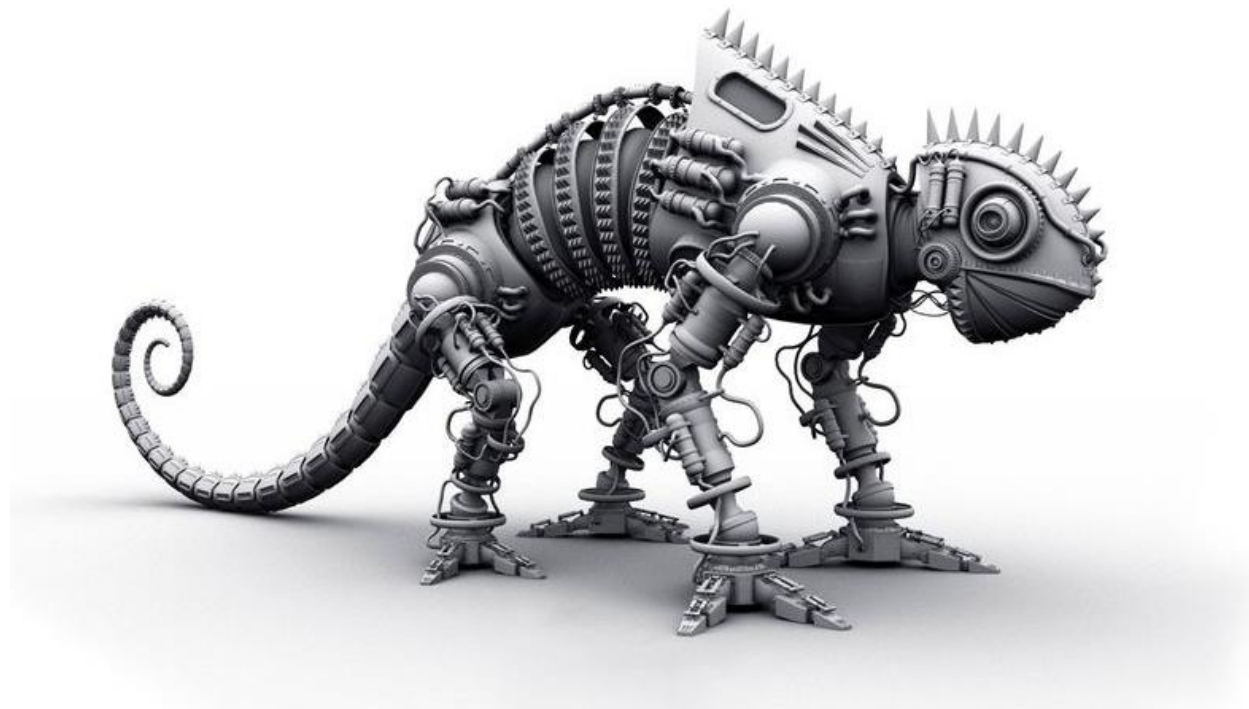
- Сучасні досягнення людства, тенденції та перспективи розвитку суспільства, нерозривно пов'язані з **автоматизацією** та **роботизацією** технологічних процесів.

- Автоматика і роботизація є важливими ознаками **сучасного інформаційного суспільства**, що формується як результат інформаційно-комп'ютерної революції.

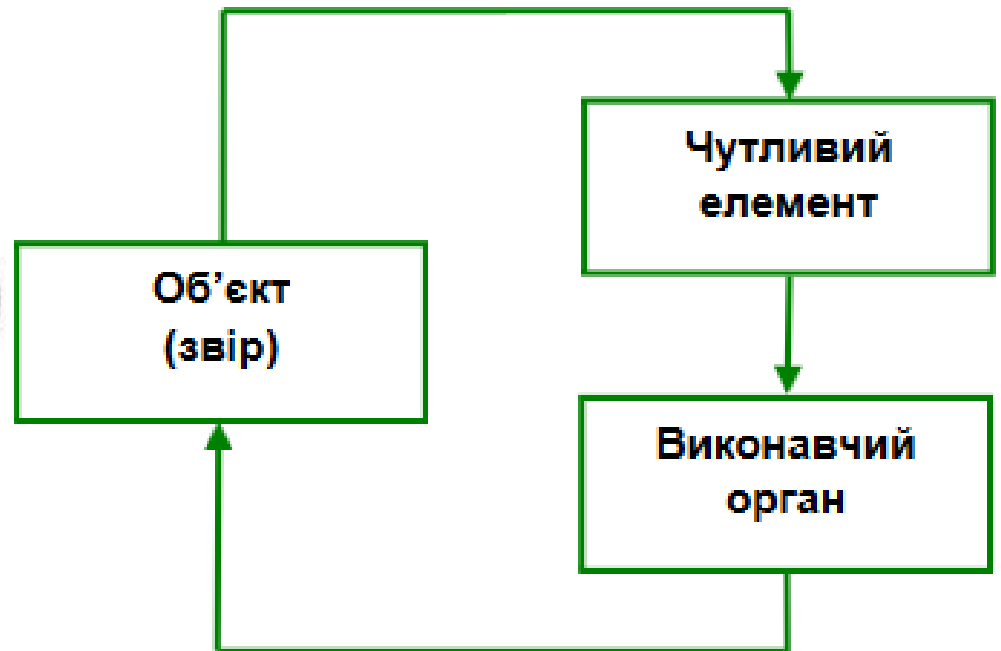
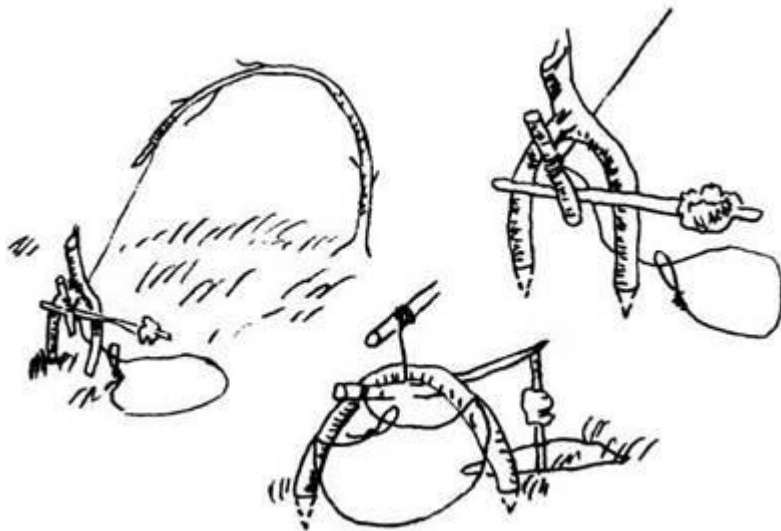

- **Автоматика** – сукупність механізмів, приладів, що діють автоматично.

3 історії автоматки

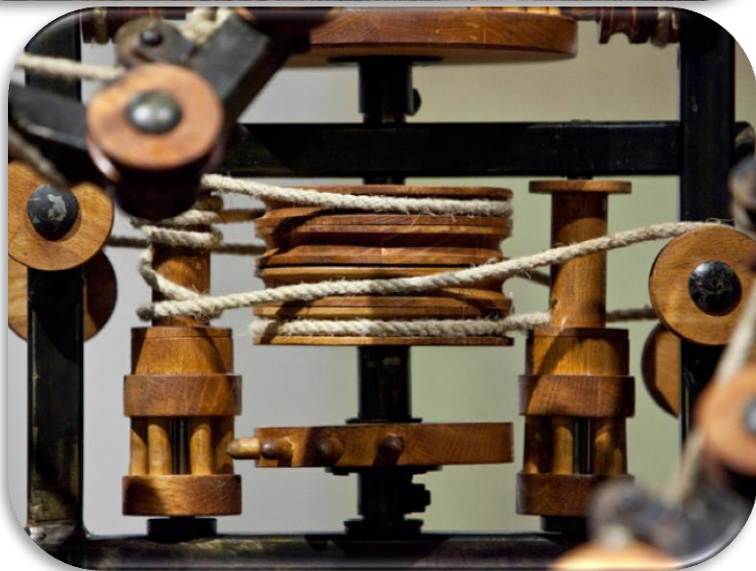
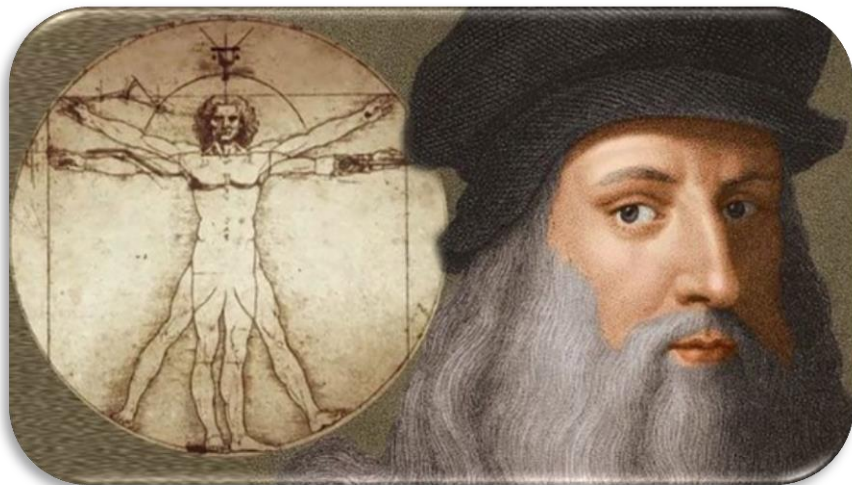
- Звір діє на «чутливий елемент», той – на «виконавчий орган», а останній – на звіра; система взаємодії «звір – пастка» замкнулася.

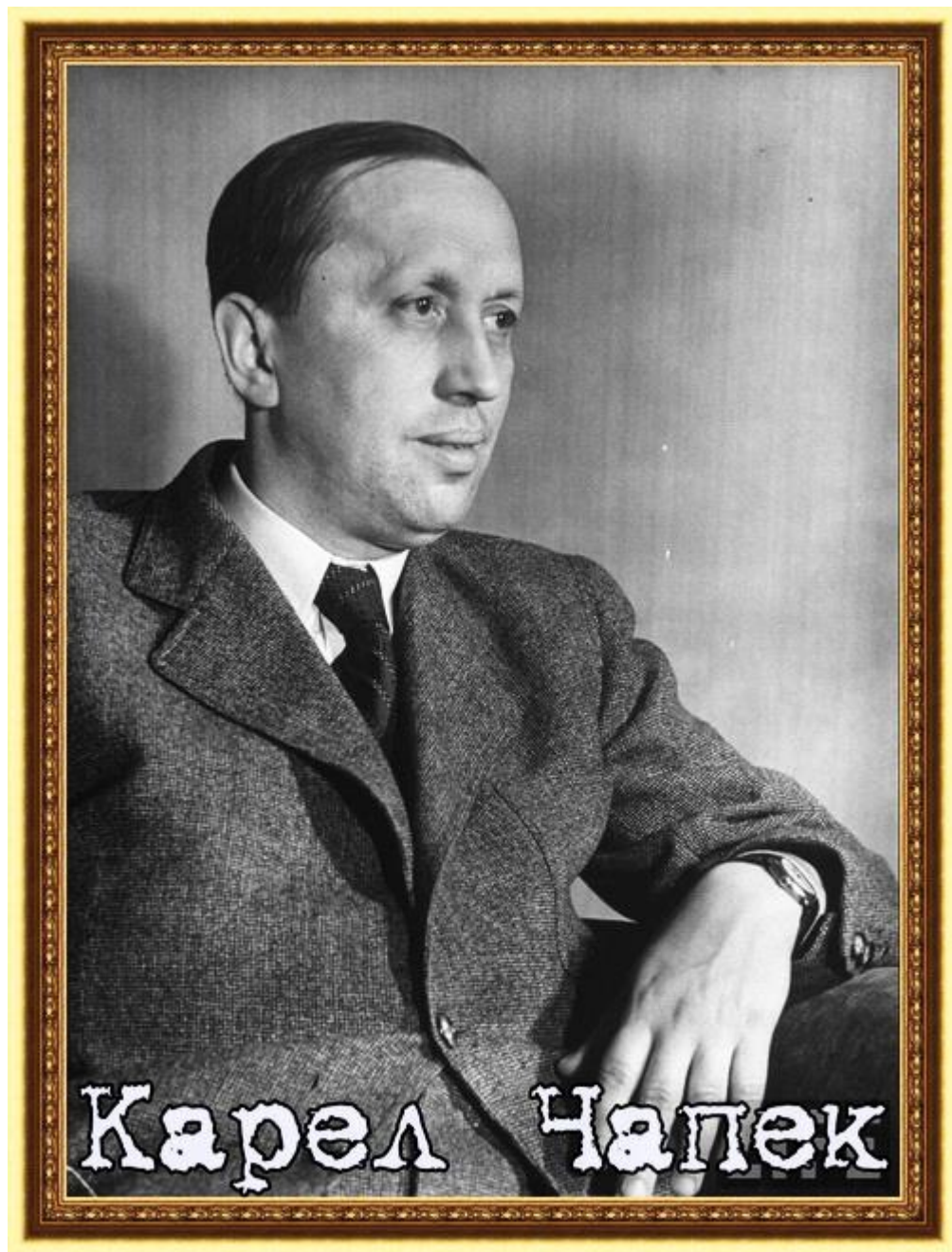

- Автоматичний сигналізатор Платона

У 1495 р. Леонардо да Вінчі вперше сформулював ідею «механічної людини»

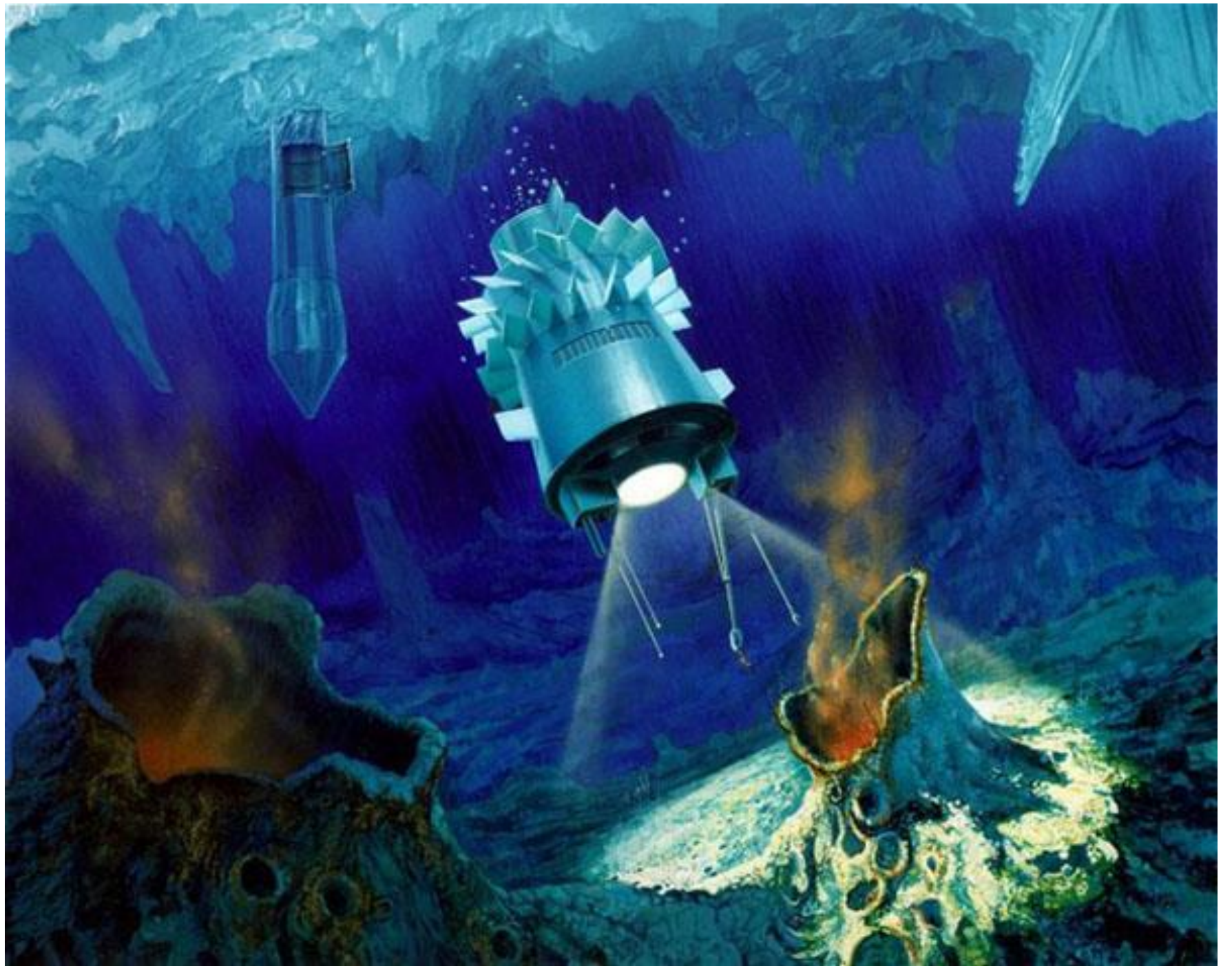

Карел Чапек

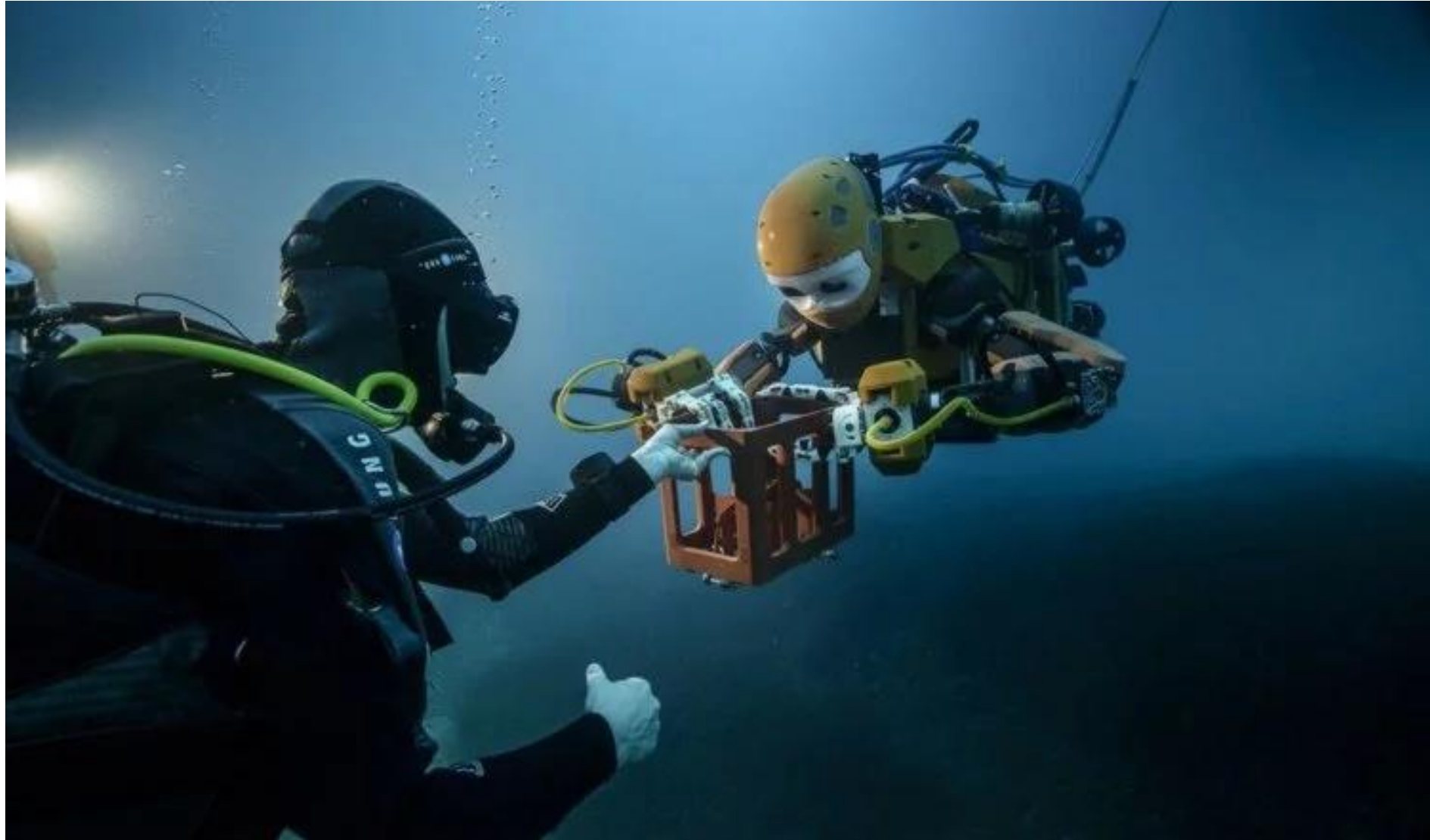

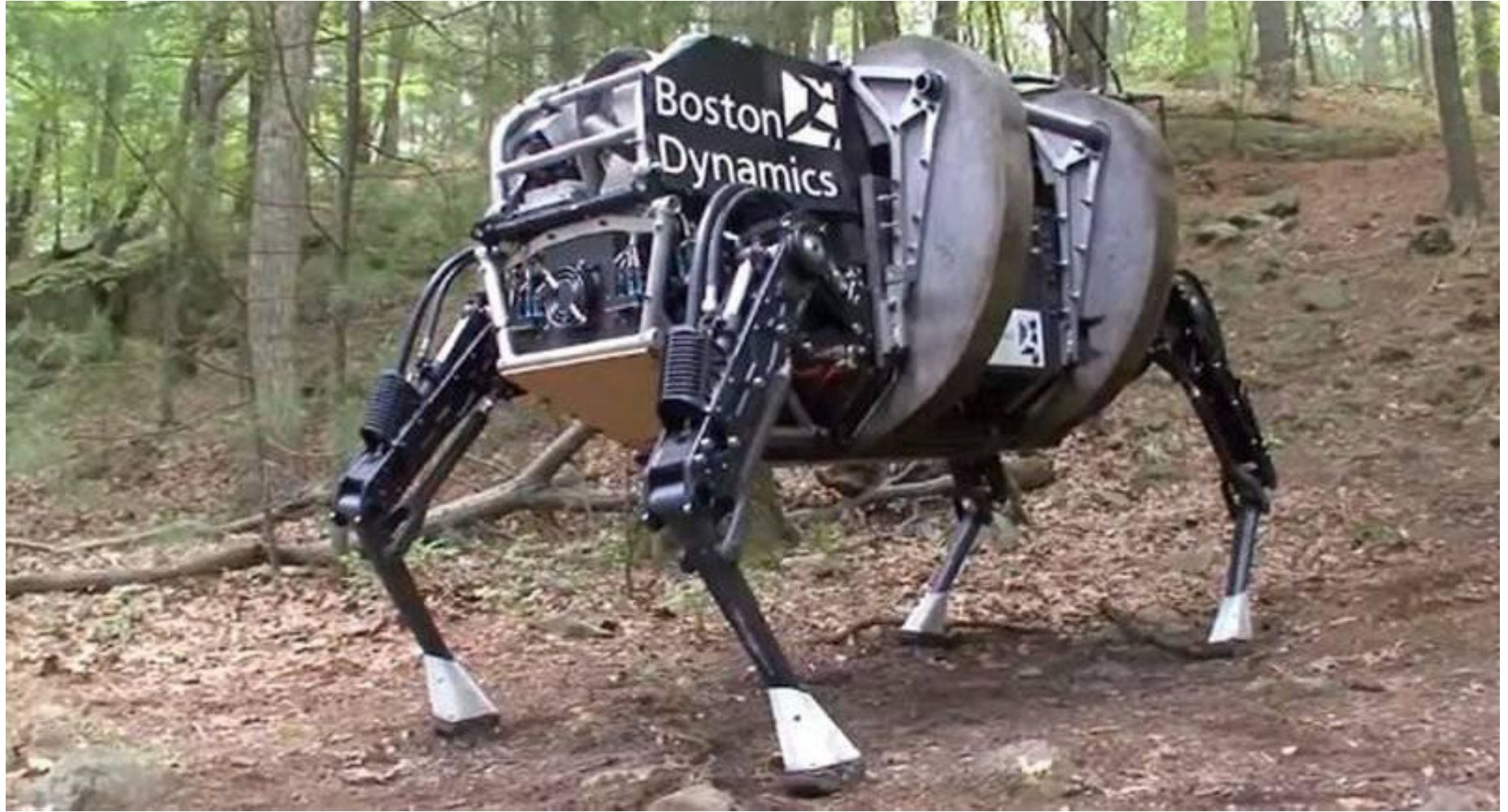

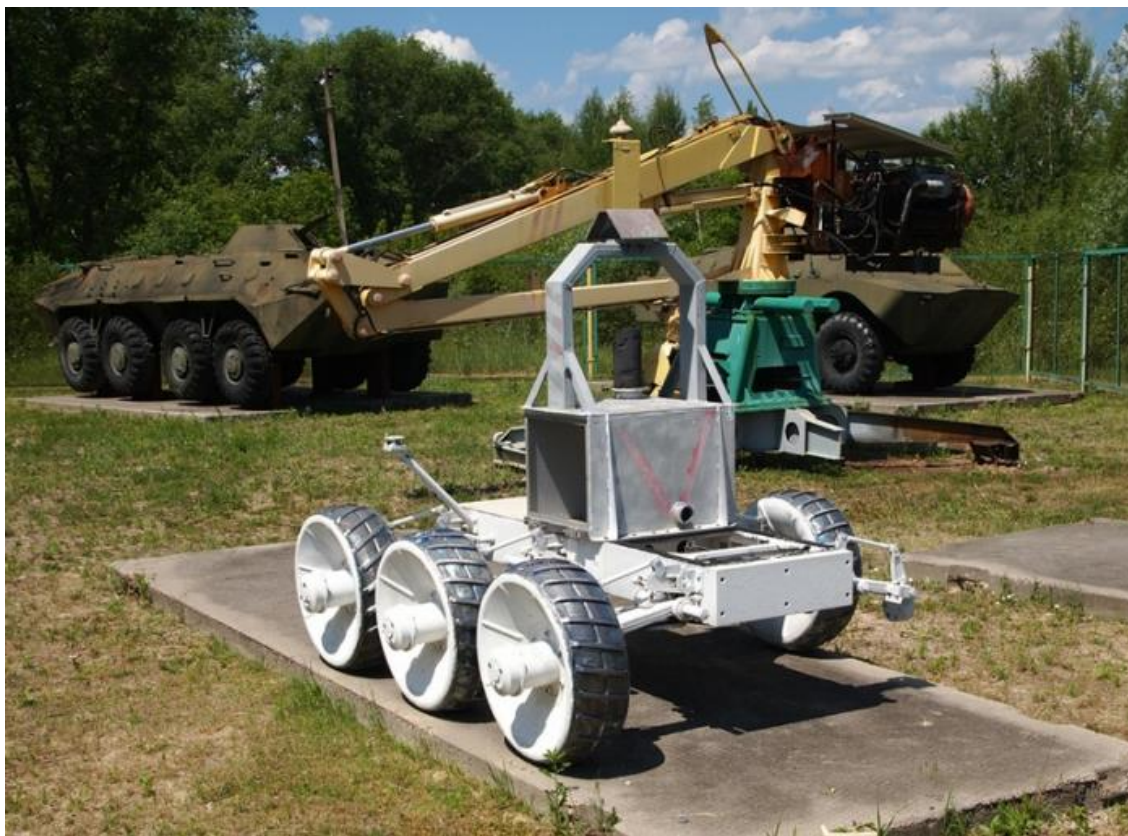

Роботи, які допомагали людям у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС

- Робот STR-1 працював на даху Чорнобильської атомної електростанції, активно допомагаючи чистити дах АЕС від радіоактивного сміття. Роботи велися при рівні радіації в 10 000 рентген на годину.

Цей невеликих розмірів робот-бульдозер зачищав сміття біля реактора, що вибухнув після великих бульдозерів, керованих людьми.

Мобот - перша розробка Московського державного університету імені М.Е. Баумана. Його використовували на Чорнобильській АЕС для очищення даху і встановлення обладнання для радіаційного обстеження.

Робот– пристрій, який керований за допомогою електронної плати або комп'ютера і який можна запрограмувати на виконання певних операцій.

- **Роботизація** – неперервний процес використання роботизованих технологій, що первинно замінюють монотонну людську працю та можуть імітувати складні фізичні процеси.

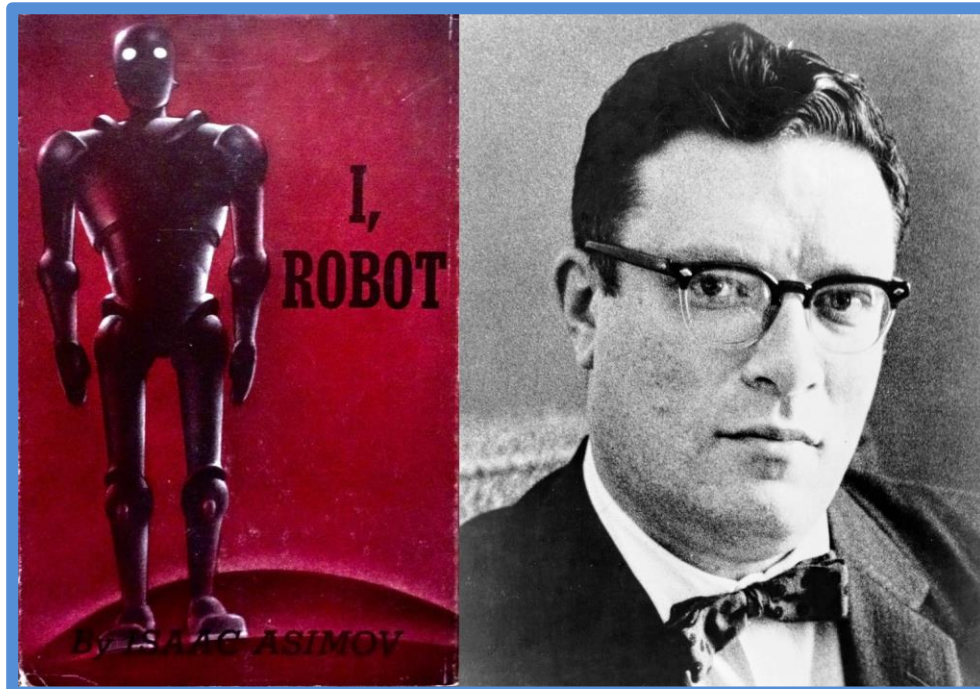
- **Робототехніка** – сукупність техніки (машин, устаткування, агрегатів тощо), яка оснащена робототехнічними пристроями або функціонує спільно з роботами в єдиному технологічному процесі.

«Батьком» робототехніки вважають американського письменника-фантаста Айзека Азімова (1920 – 1992). Саме він у своєму оповіданні «Я, робот» (1941) сформулював три так звані закони робототехніки — обов'язкові «правила поведінки» для роботів, які є наскрізною темою його творів:

1. Робот не може заподіяти шкоду людині або своєю бездіяльністю дозволити, щоб людині було заподіяно шкоду.
  2. Робот повинен підкорятися наказам людини, окрім тих, які суперечать першому пункту.
-
3. Робот повинен захищати самого себе, якщо тільки його дії не суперечать першому і другому пунктам.

Найвідоміші роботи в кіно

Johnny 5 («Коротке замикання», 1986) — перевихований бойовий робот

Wall E («Валл І», 2008) — маленький робот-прибиральник сміття

Термінатор («Термінатор») — кіборг-убивця (1984) та робот-захисник (1991, 2003)

Робокоп («Робокоп», 1987) — кіборг-поліцейський

R2D2 («Зоряні війни», з 1977) — навігаційний дроїд

СЗРО («Зоряні війни», з 1977) — робот, що знає 2 млн мов

Чаппі («Робот на ім'я Чаппі») — робот-вундеркінд, здатний відчувати і думати

Sonny («Я, робот», 2004) — робот, здатний відчувати емоції, не закладені в його програмі

Сталевий гігант («Сталевий гігант», 1999) — робот-зброя, але, водночас, і захисник

Створено в Україні

Віктор Михайлович Глушков (1923–1982) — український радянський

учений, піонер комп'ютерної техніки. Запропоновані ним побудови «око-рука», «читаючий автомат», самоорганізуюча структура поклали початок новим прикладним технологіям, унікальним розробкам, пов'язаним зі створенням так званого штучного інтелекту. За безпосередньої участі В. М. Глушкова в Інституті кібернетики проводились інтенсивні розробки

автоматизованих систем управління, зокрема систем управління технологічними процесами, автоматизації наукових досліджень та випробувань складних промислових об'єктів, систем організаційного управління промисловими підприємствами.

У київській компанії Drone.UA створюють продукти в галузі безпілотних технологій. Компанія провадить діяльність в аграрній сфері, енергетиці та нафтогазовій промисловості, а також у галузях геодезії та топографії. Технології Drone.UA використовують на понад 2 млн гектарів посівних площ України.

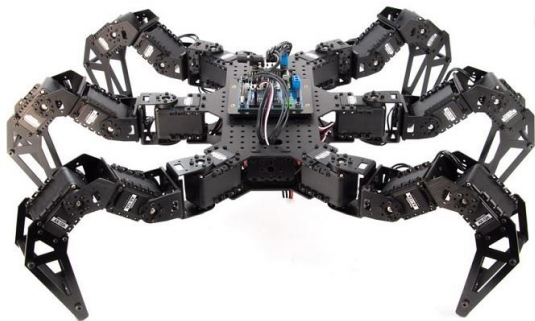
У запорізькій компанії «Інфоком ЛТД» розробляють безпілотний автомобіль. БНТС оснащують системою сенсорів і датчиків, щоби пристрій мав машинний зір і міг автономно приймати рішення щодо своїх дій або передавати інформацію оператору, який керує машиною дистанційно.

Розробники київської компанії «Механізмус» виробляють роботів-манекенів для реклами в магазинах одягу, на виставках. Такий робот має 9 керованих суглобів, уміє танцювати, вітати відвідувачів, може працювати за таймером або датчиком руху. Компанія постійно покращує сценарії поведінки і придумує нові можливості. Манекен повністю автономний: для заміни сценарію достатньо перезаписати програму рухів на флешку.

У відкритій одеській майстерні-лабораторії Hub Lab розробляють концепт літаючої дослідницької платформи для вивчення геології та атмосфери Марса на базі квадрокоптера.

Види роботів

Промисловий робот – це автономно функціонуюча машина-автомат, яка призначена для відтворення деяких рухових функцій людини при виконанні допоміжних і основних виробничих операцій без її безпосереднього втручання.

Пошук нових технологій виконання важких, монотонних, шкідливих для організму людини робіт призвів до створення промислових роботів.

Будова маніпулятора:

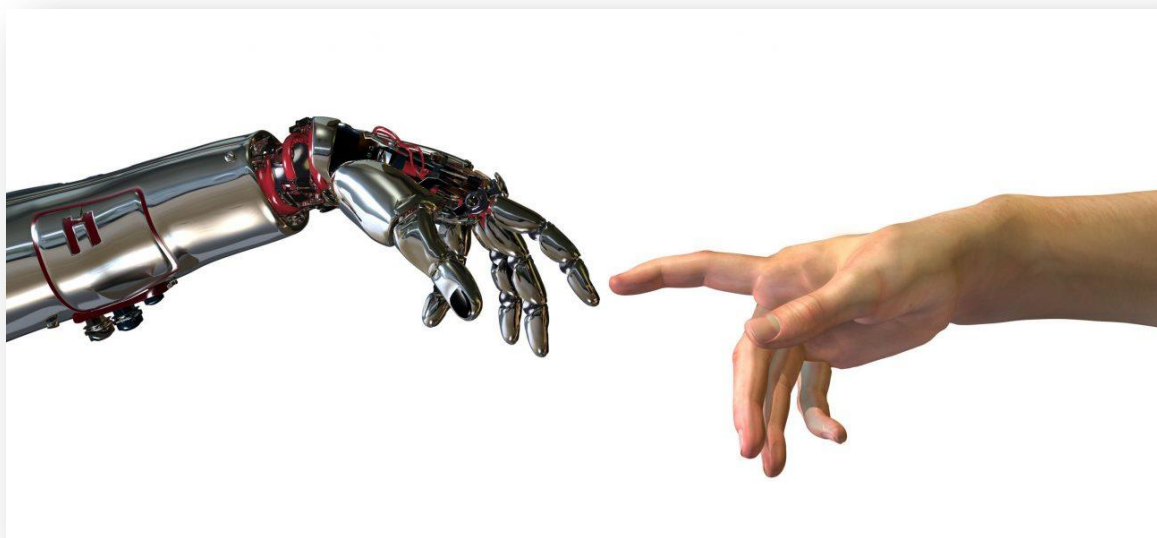
1 – основа

2 – робочий орган

3 – захватний пристрій

Механічна система робота може виконувати функції подібні тим, що виконує рука людини.

В техніці вона носить назву „маніпулятор”.

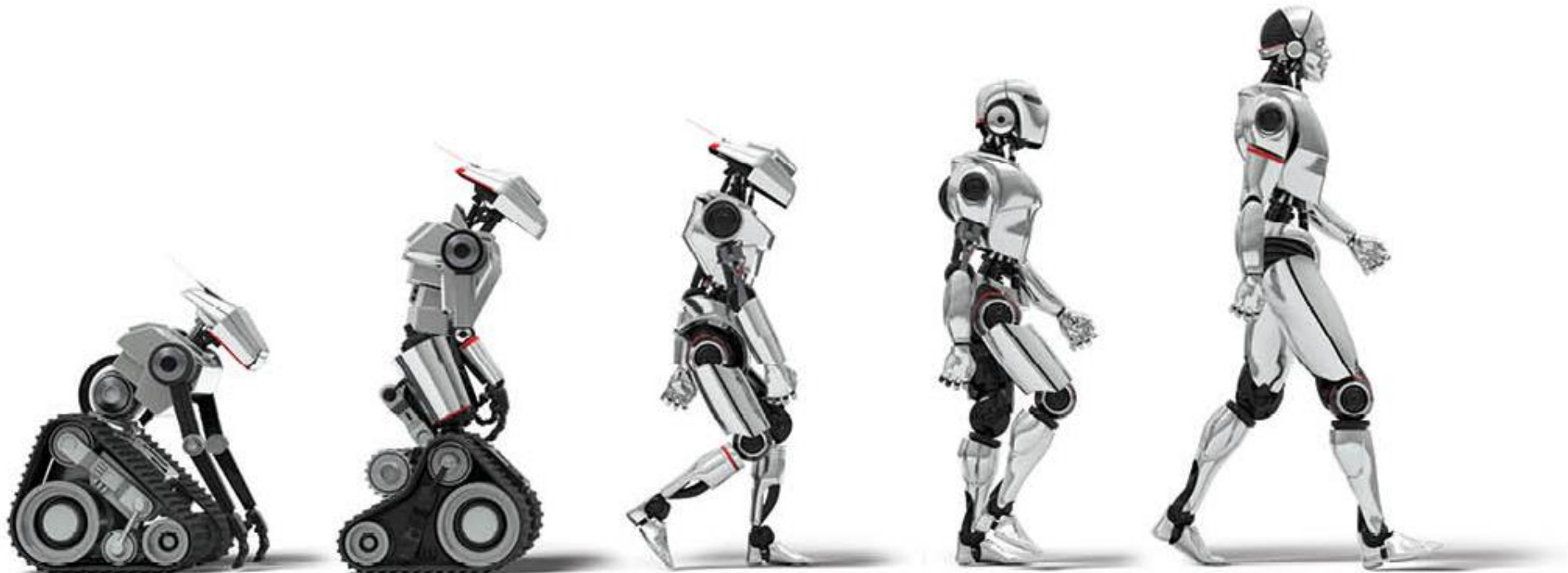
До числа безперечних переваг сучасної „механічної руки” треба віднести те, що вона без втоми може велику кількість раз здійснювати одні й ті ж операції, не допускаючи похибок.

Для налагоджувальних переміщень робочого органу робота, він оснащується **керуючим пристроєм**, який формує і видає керуючі дії (команди) виконавчому пристрою відповідно до заданої програми керування.

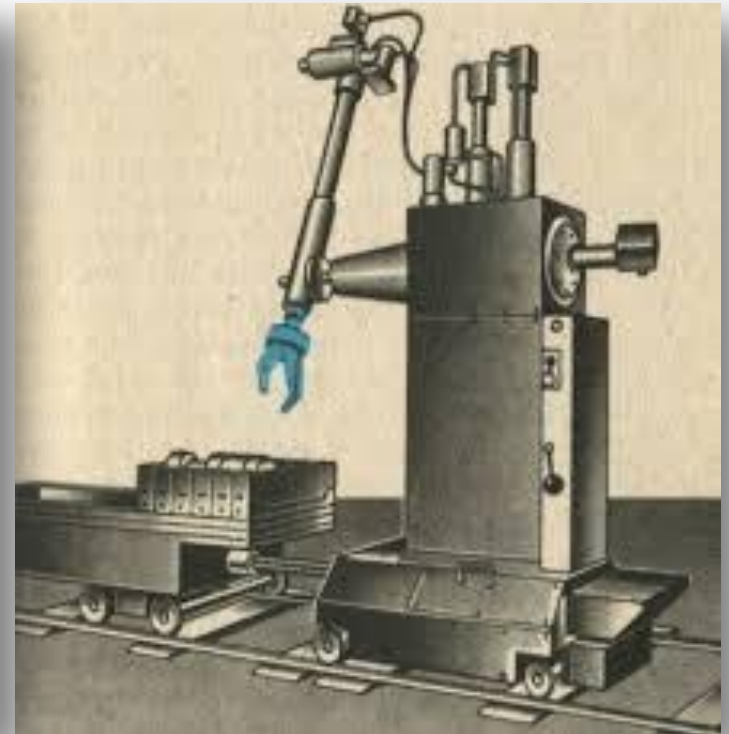
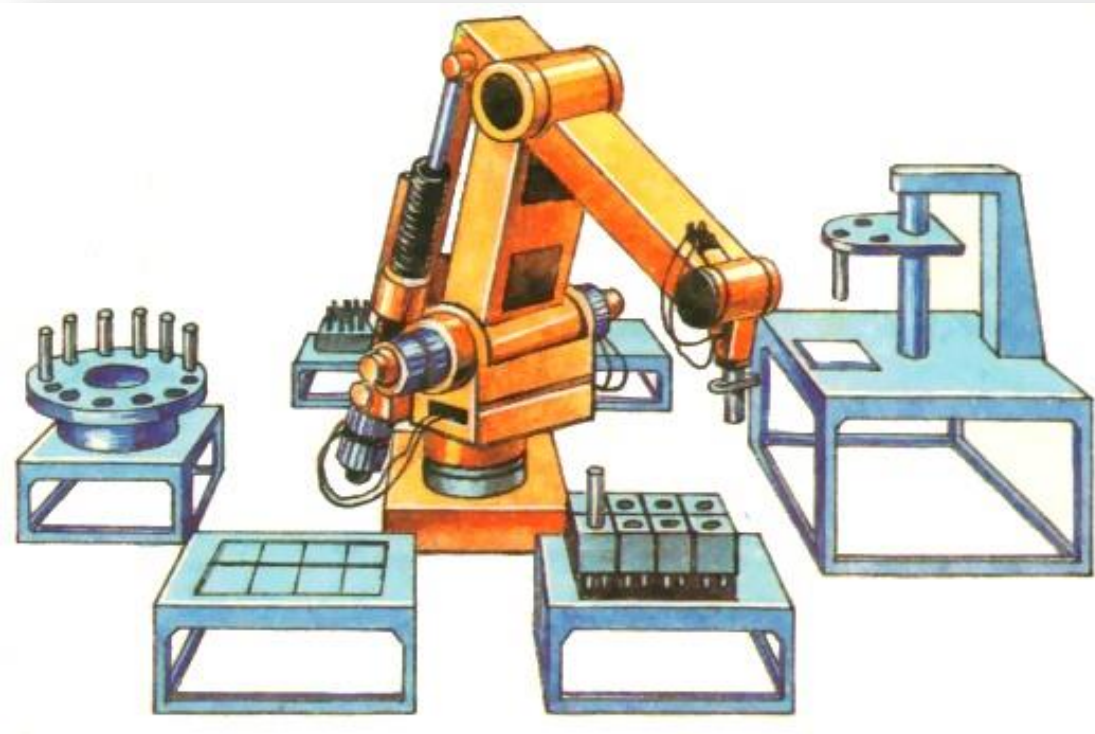

За принципом керування промислові роботи поділяються на чотири покоління:

- ✓ Жорстковбудовані
- ✓ Програмовані
- ✓ Адаптивні
- ✓ Інтелектуальні

Жорстко вбудовані роботи – це автомати з двома або кількома ступенями рухомості маніпулятора. Його «рука» жорстко пов'язана з технологічним устаткуванням. Такі роботи застосовують при виконанні монотонних або небезпечних для здоров'я людини умовах, а також при масовому виробництві однотипних деталей.

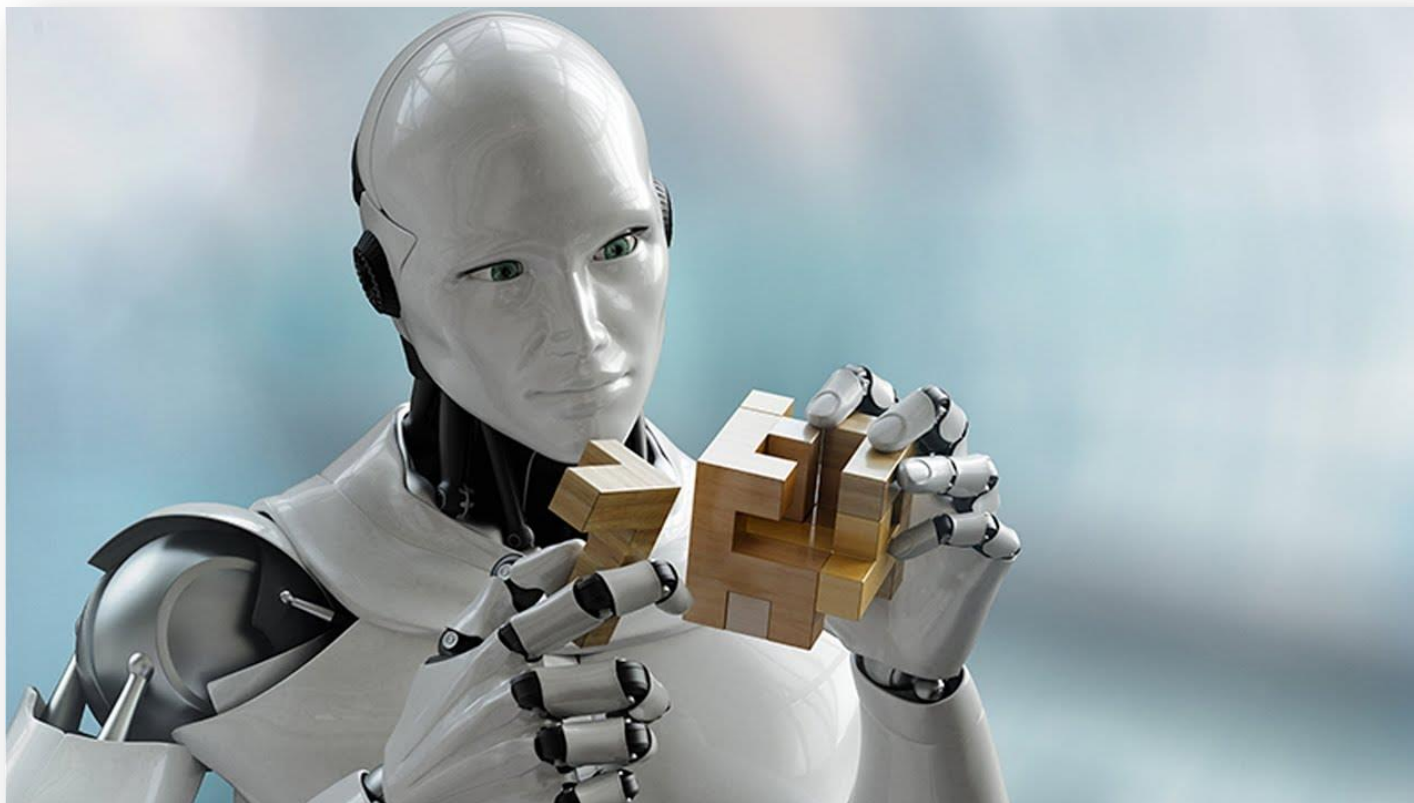

Програмовані роботи одноманітно повторюють рухи (команди), задані програмою, наприклад, штампування заготовок для надання їм визначеної форми.

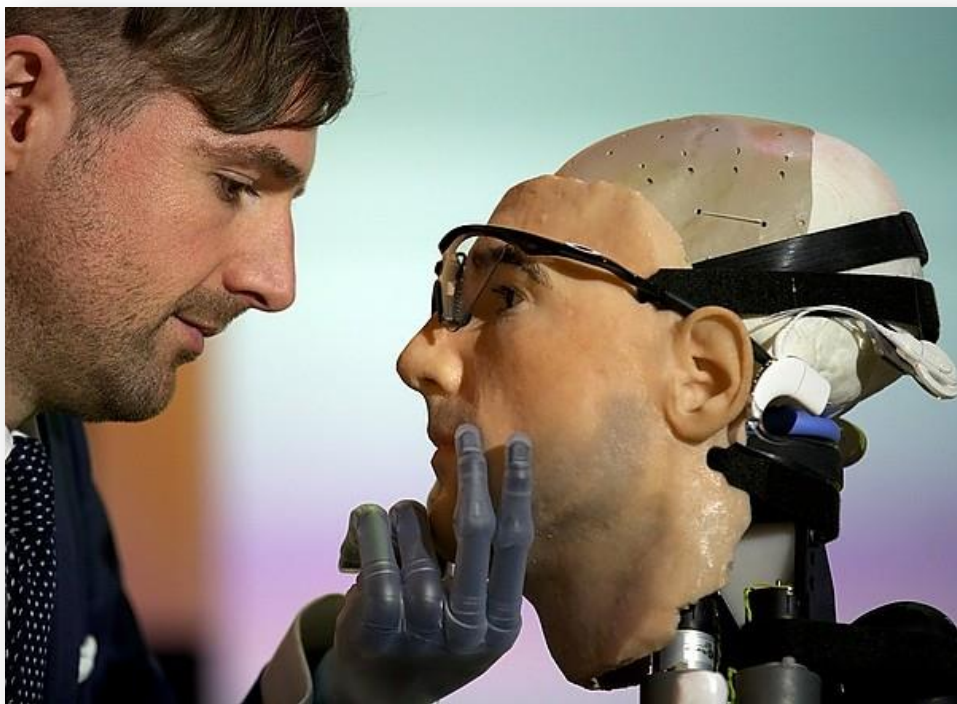
Адаптивні роботи в ході виконання технологічної операції в залежності від обставин, можуть перепрограмовуватись (адаптуватись) автоматично.

Інтелектуальні роботи (роботи зі штучним інтелектом) – це найдосконаліші роботи, які можуть аналізувати ситуації, приймати рішення, розв'язувати задачі, навчатися.

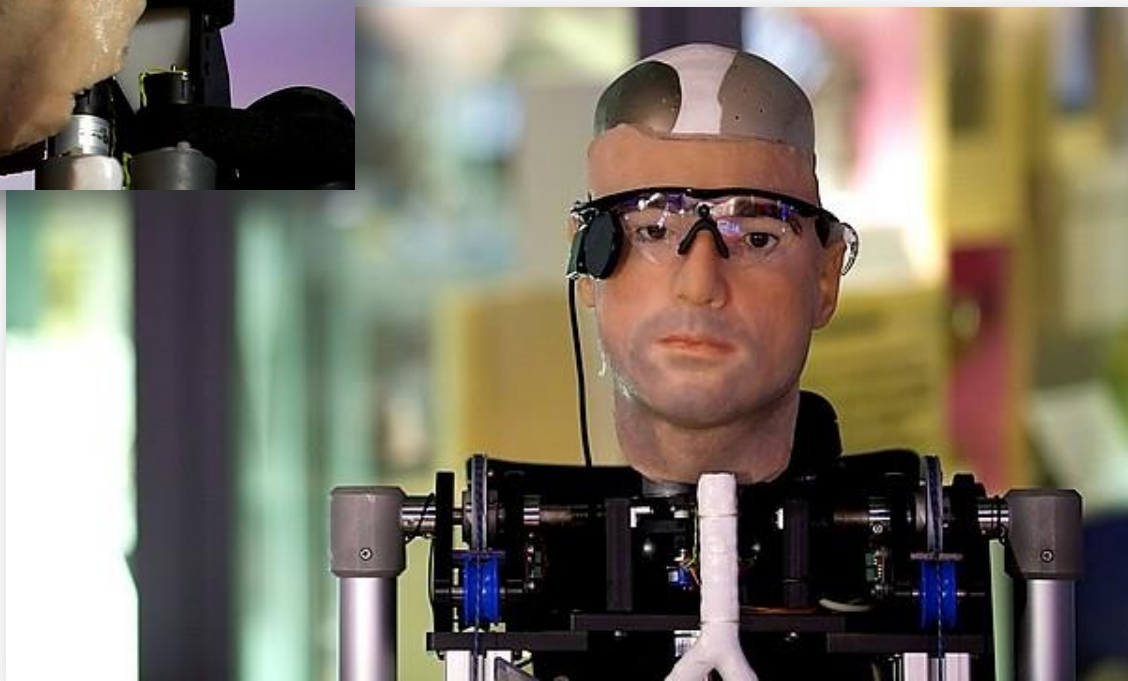
Біоробот – це робот, схожий на людину.

Френк - перший у світі біоробот із серцем, що б'ється.

Привіт, Френк!

У залежності від призначення роботи умовно поділяють на промислові, сільськогосподарські, медичні, військові, космічні та інші.

Незалежно від їх місії, будь-який робот – це машина, яка виконує **технологічні операції** чи **інші функції** подібні тим, що й людина, але без її участі.

Новітні досягнення науки і практики

Помічники – роботи і дрони

Дрон (англ. *drone* — трутень) — безпілотний літальний апарат (БПЛА) військового чи цивільного призначення, різновид військового робота; в ширшому сенсі — мобільний, автономний апарат, запрограмований на виконання якихось завдань (наприклад, автономні системи, створені для польоту, розроблені для виконання місій, потенційно небезпечних для людини).

Галузі застосування дронів з кожним роком також розширюються. Судячи з кількості та різноманітності можливих «професій» для цих безпілотних апаратів можна впевнено сказати, що за цією технологією – майбутнє.

Дронів можна використовувати для доставки ліків у важкодоступні місця, транспортування замовлень з інтернет-магазинів, допомоги фермерам, виконання функцій офіціантів і патрулювання території.

Компанія Honda запропонувала людиноподібну модель робота **ASIMO**, який здатний розпізнавати людей і жести, брати і віддавати предмети, реагувати на інструкції, бігати і підніматися сходами.

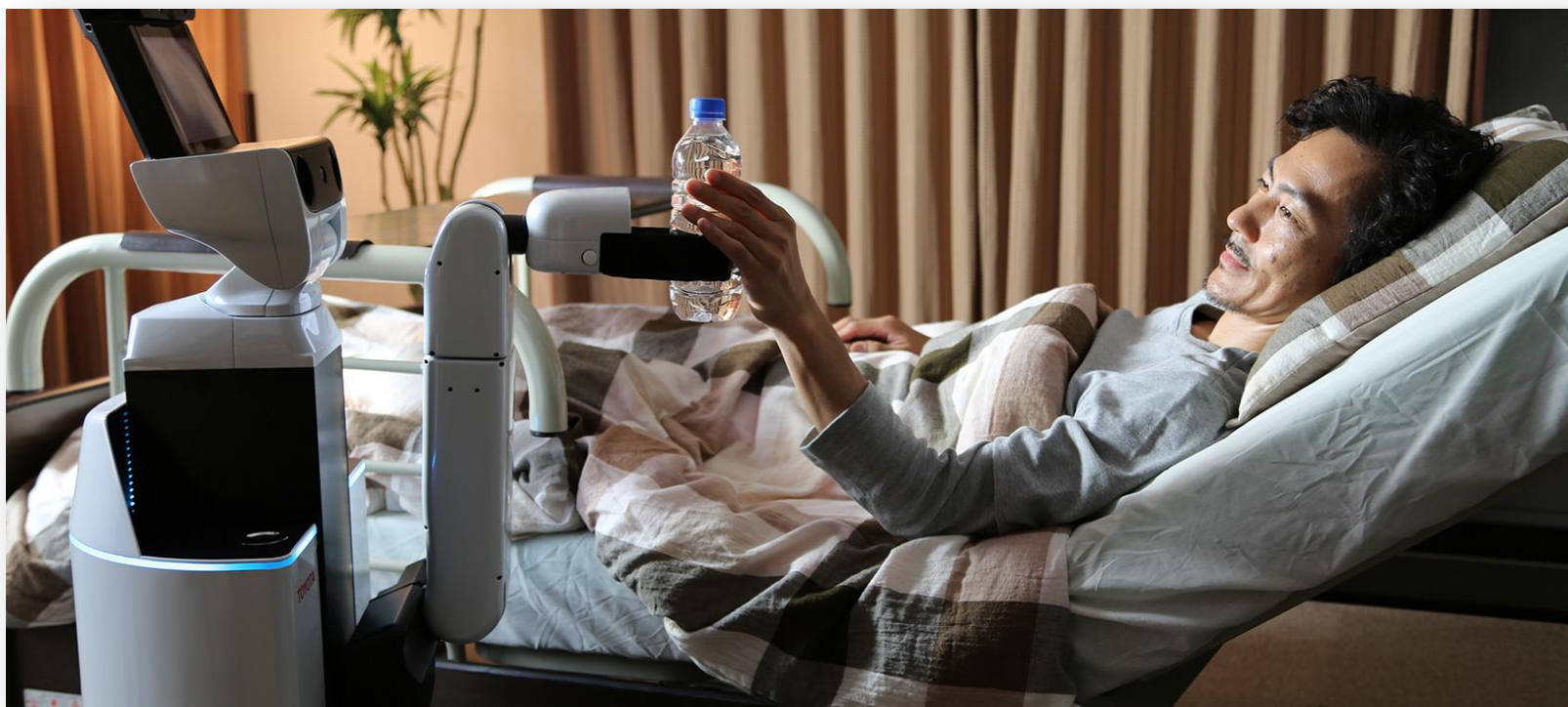

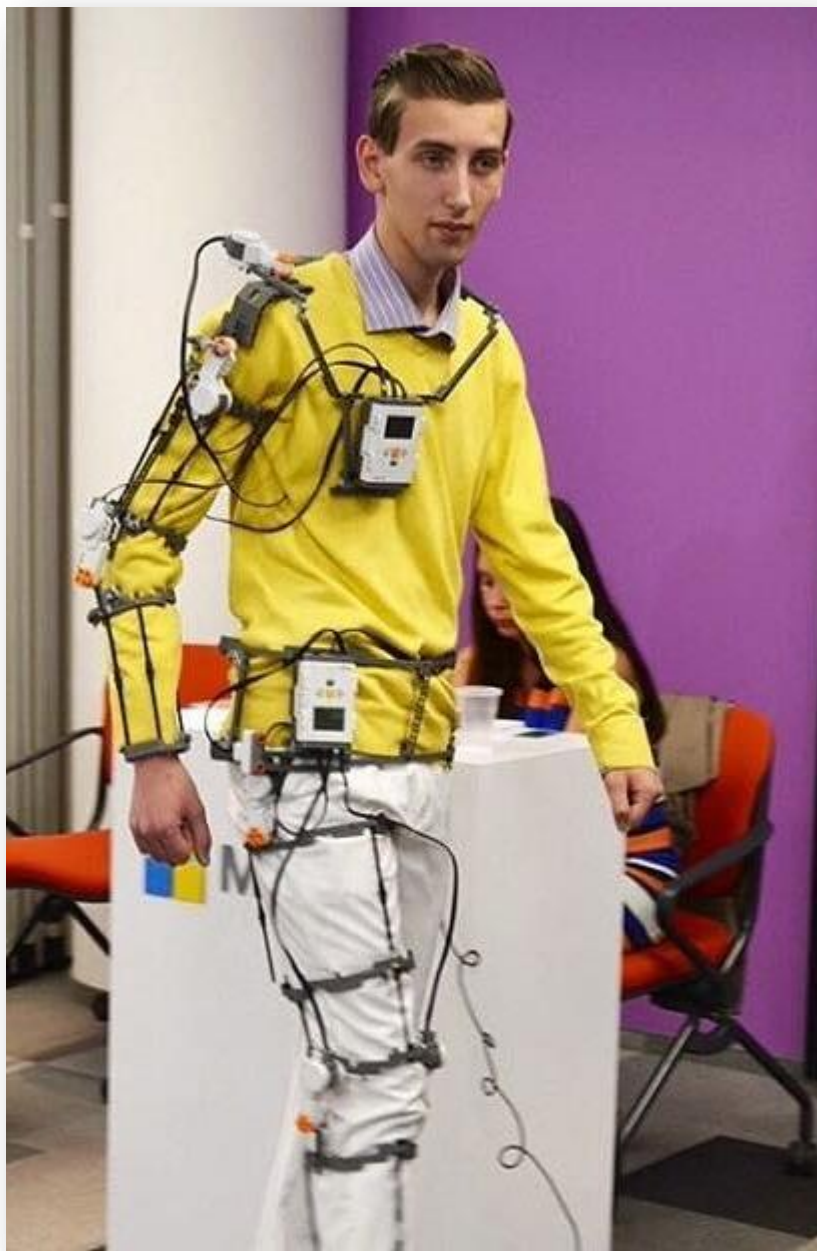
Роботи для людей з особливими потребами

Інженери з компанії Desin (США) створили робота **Obi** з рукою-маніпулятором, який дозволить приймати людині їжу без використання рук.

Компанія Toyota (Японія) успішно завершила перші випробування робота **Human Support Robot (HSR)**, розробленого для допомоги людям з інвалідністю в повсякденному житті.

22-річний українець Антон Головаченко отримав нагороду на міжнародному конкурсі Robot Launch 2016 зі своїм проектом бюджетного екзоскелета **UniExo**, який дає людям з інвалідністю та захворюваннями опорно-рухового апарату можливість повноцінно пересуватися.

Робот-хом'ячок Rosphere

Іспанські інженери розробили унікального робота, який за зовнішнім виглядом нагадує хом'яка (має невеликі розміри і кулясту форму). Його пряме призначення полягає в тому, щоб покращувати врожай. Пристрій пересувається городами і садами, збираючи інформацію про стан землі та рослин, стиглість плодів, наявність чи відсутність шкідників. Фермерам залишається лише відстежувати актуальну інформацію та, за необхідності, вживати відповідних заходів.

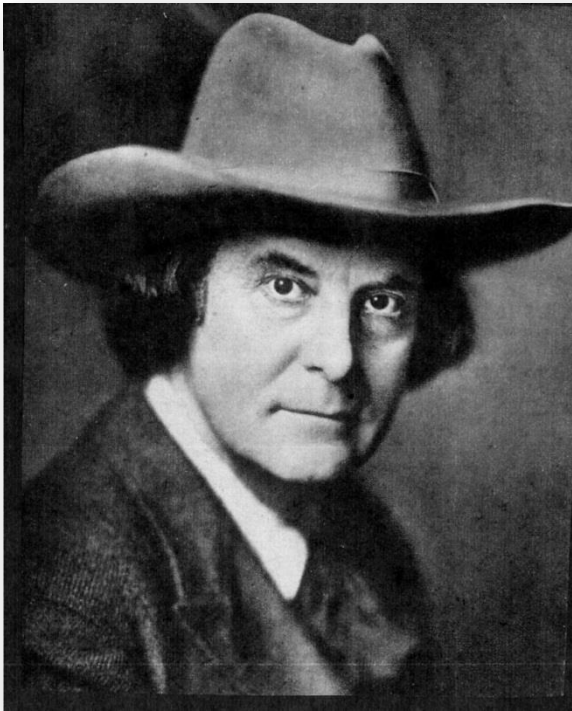

Ветеринарні роботи

Серед останніх нових технологій сільського господарства у світі слід відзначити ветеринарних роботів. Апарати квантової фототерапії значно покращують здоров'я тварин і птахів, зміцнюючи їх природний імунітет. Проведені дослідження підтвердили, що зростає плідність, продуктивність тварин (несучість, надої). У них підвищується опірність до вірусних інфекцій, а відповідь на вакцинацію стає більш вираженою і чіткою.

Одна машина здатна виконати роботу п'ятидесяти ординарних людей, але жодна машина не виконає роботу однієї неординарної людини.

Елберт Хаббард, американський письменник і філософ

Компоненти роботів та їх характеристика

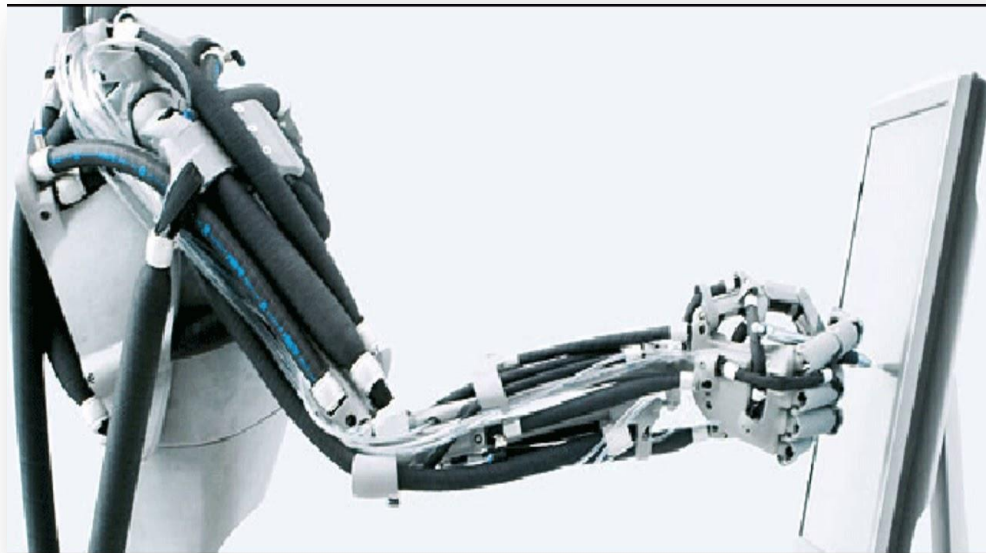

Приводи

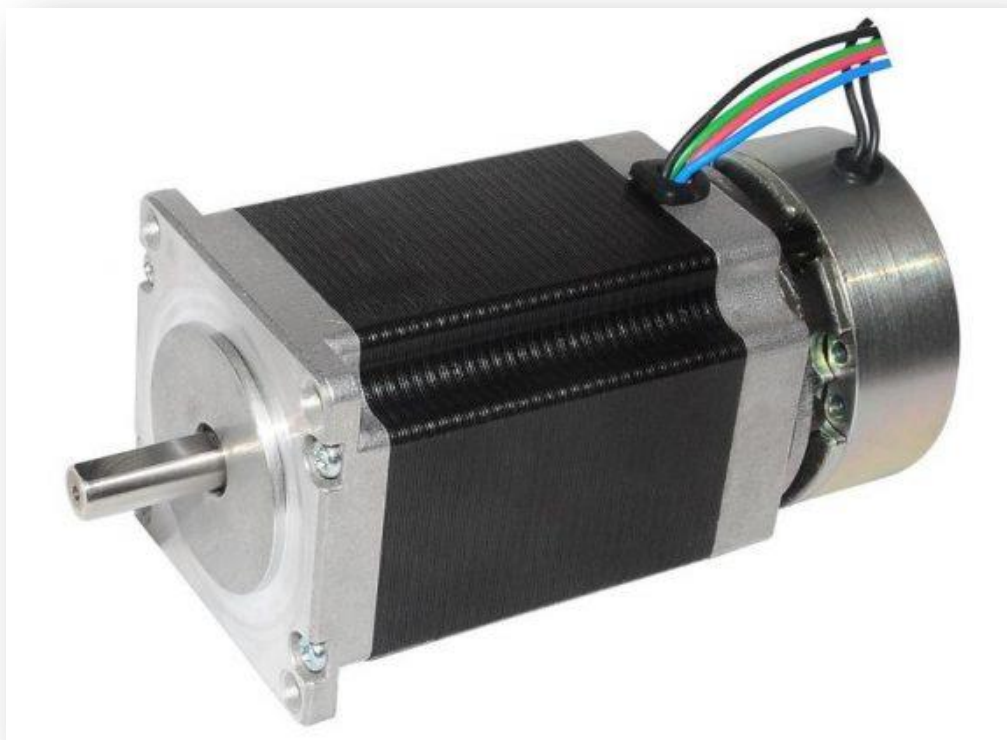
Це «м'язи» роботів.

У даний час найпопулярнішими двигунами в приводах є електричні, але застосовують й інші, які використовують хімічні речовини або стиснене повітря.

Крокові електродвигуни

Крокові електродвигуни повертають робота покровоно на певний кут під управлінням контролера. Це дає змогу обійтися без датчика положення, оскільки кут, на який було зроблено поворот, наперед відомий контролеру; тому такі двигуни часто використовують у приводах багатьох роботів і верстатах із ЧПУ.

П'єзодвигуни

П'єзодвигуни відомі як ультразвукові двигуни. Принцип роботи: крихітні п'єзоелектричні ніжки, що вібрують із частотою понад 1000 разів на секунду, змушують мотор рухатися по колу або по прямій. Перевагами таких двигунів є висока нанометрична точність, швидкість і потужність, неспівмірна з їх розмірами.

Повітряні м'язи

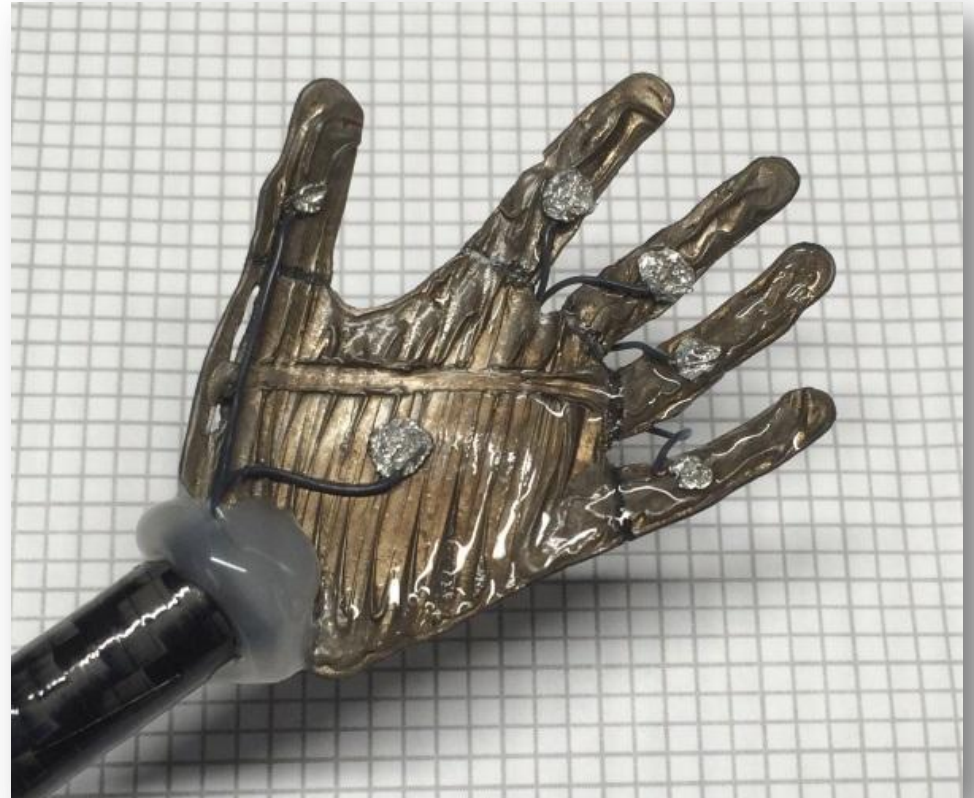
Простий, але потужний пристрій для забезпечення сили тяги.

У разі накачування стисненим повітрям м'язи здатні скорочуватися до 40 % від своєї довжини. Причиною такої поведінки є видиме із зовнішнього боку плетіння, яке змушує м'язи бути або довгими і тонкими, або короткими і товстими. Оскільки спосіб їх роботи схожий із біологічними м'язами, їх можна використовувати для виробництва роботів із м'язами і скелетом, аналогічними м'язам і скелету тварин.

Електроактивні полімери

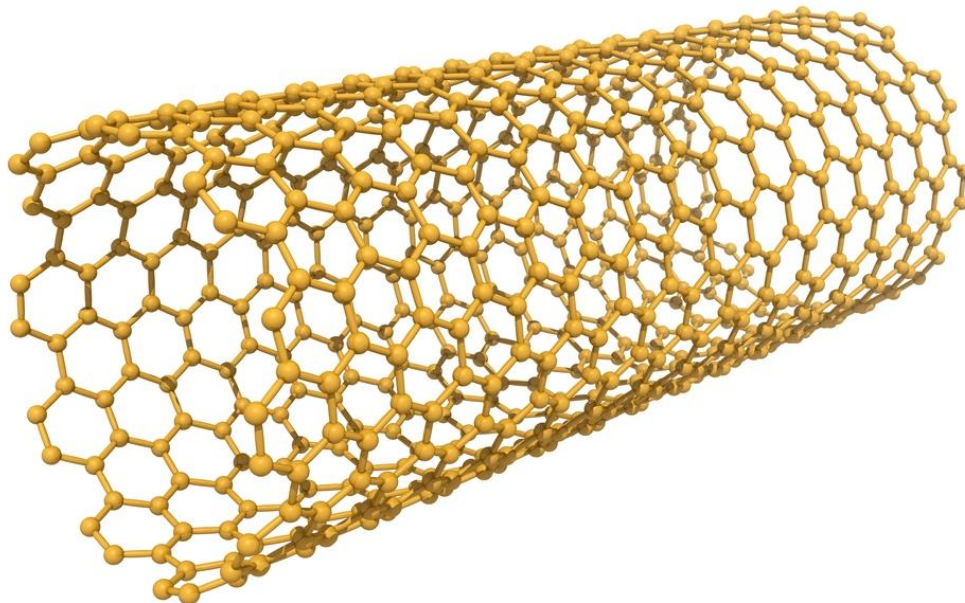
Вид пластмас, який змінює форму у відповідь на електричну стимуляцію. Їх можна сконструювати таким чином, що вони будуть гнутися, розтягуватися або скорочуватися. Утім, у даний час немає ЕАП, придатних для виробництва комерційних роботів, оскільки всі нині наявні їх зразки неефективні або недостатньо міцні.

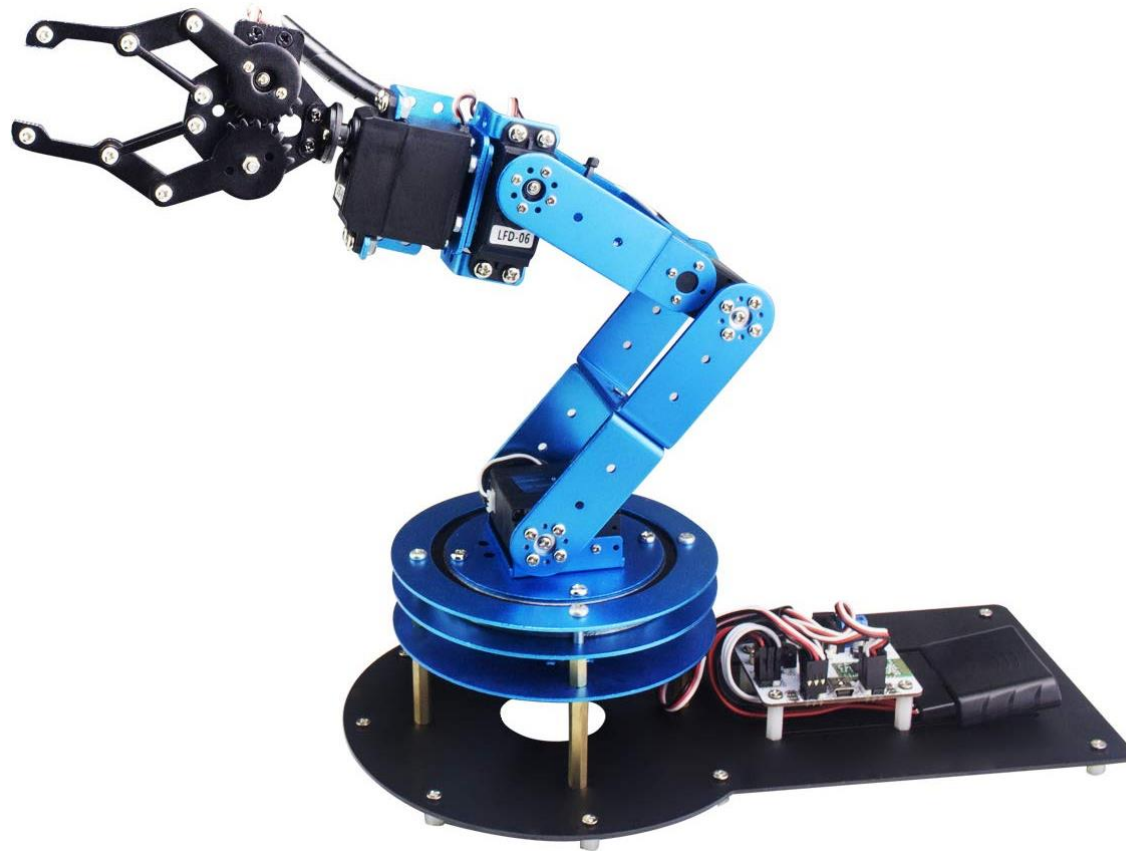
Еластичні нанотрубки

Це багатообіцяюча експериментальна технологія, яка перебуває на ранній стадії розробки. Відсутність дефектів у нанотрубках дає змогу волокну еластично деформуватися на кілька відсотків.

Людський біцепс може бути замінений проводом з цього матеріалу діаметром 8 мм. Такі компактні «м'язи» можуть допомогти роботам у майбутньому «обігнати і перестрибати» людину.

Принципи функціонування виконавчих механізмів

Для здійснення впливу системи автоматичного керування призначені **виконавчі пристрої або механізми.**

Якщо датчики перетворюють фізичні величини, що характеризують об'єкт керування, в електричний сигнал, то виконавчі пристрої здійснюють обернену дію — перетворюють сигнал системи керування у фізичну величину, що змінює перебіг технологічного процесу в потрібному напрямі.

Виконавчий елемент (англ. executive elements) – пристрій, що безпосередньо здійснює механічне переміщення (чи поворот) регульовального органа об'єкта управління і змінює його стан.

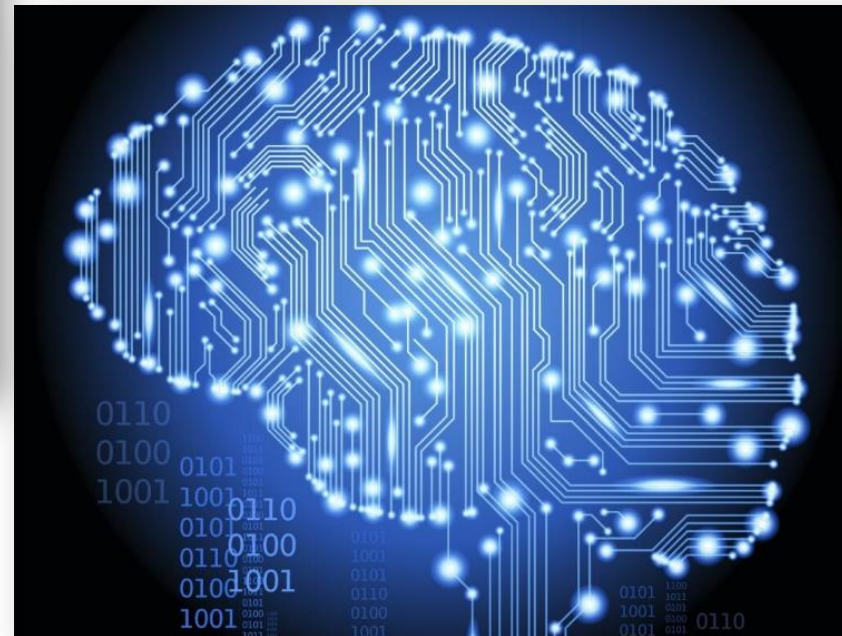
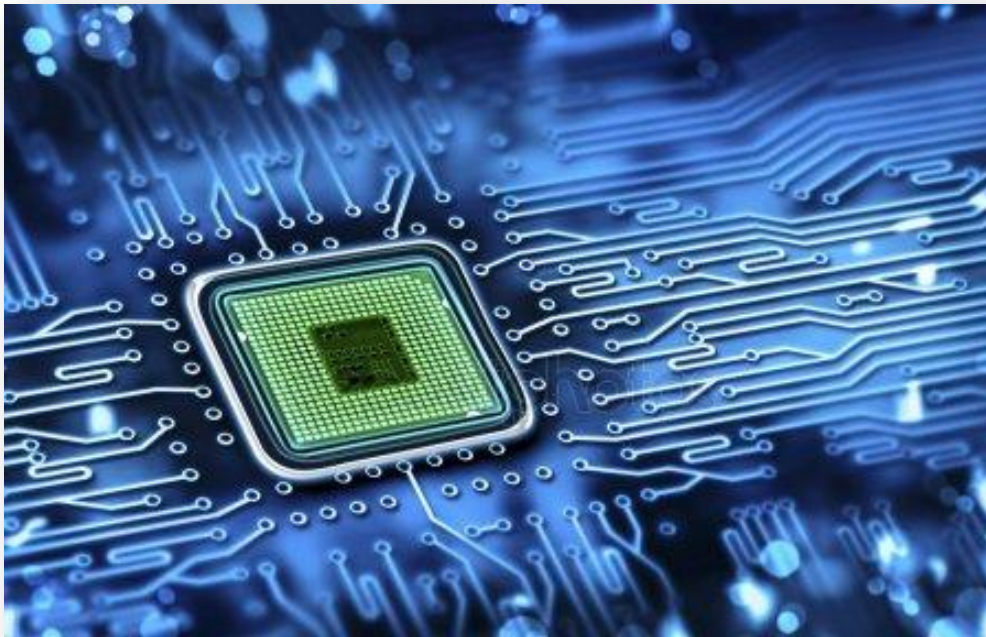
За видом споживаної енергії виконавчі механізми поділяють на:

- ✓ електричні,
- ✓ пневматичні,
- ✓ гідравлічні.

Найбільшого поширення набули електричні виконавчі механізми.

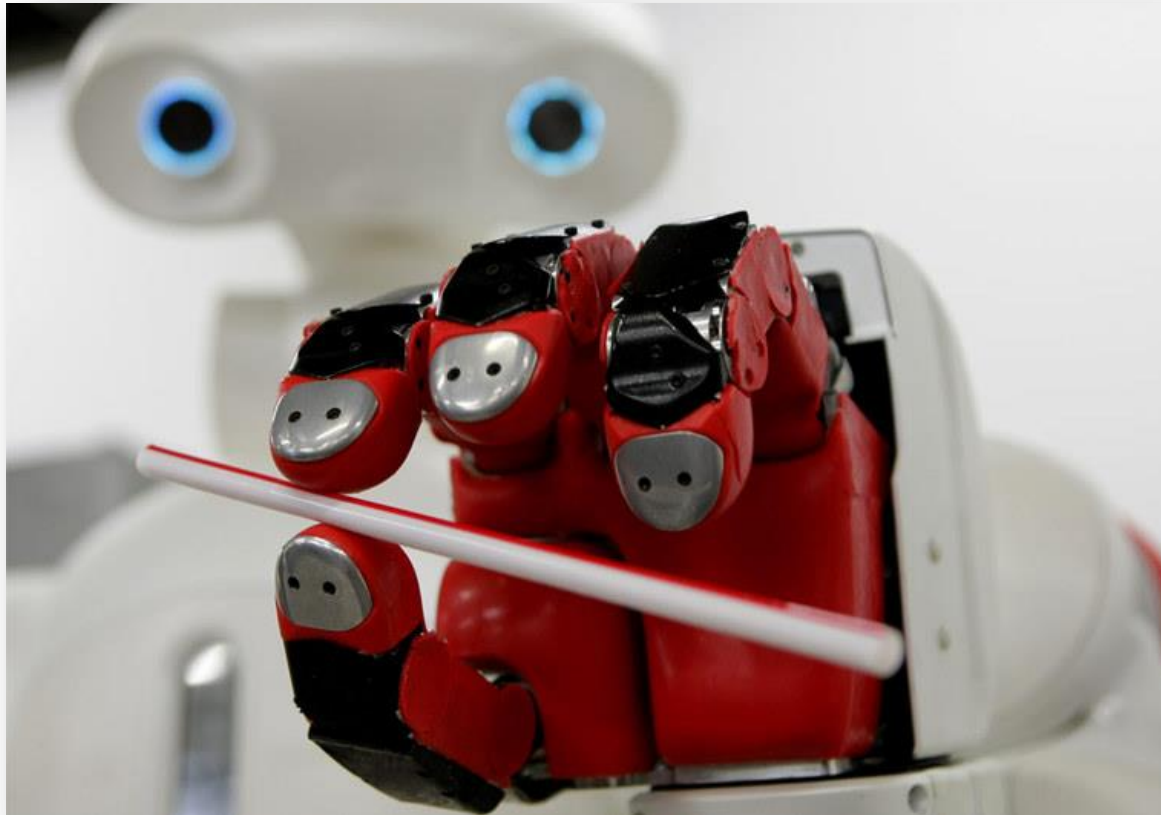
У сучасних автоматичних системах керування основні операції обробки інформації виконує **комп'ютер** або **мікропроцесор**, тому виконавчі пристрої мають здійснювати перетворення цифрового вихідного сигналу комп'ютера у фізичну величину.

Датчики

Датчики відіграють в автоматичі та робототехніці одну з найважливіших ролей. За допомогою різних датчиків робот «відчуває» себе самого та навколишній світ. Вони є органами чуття: очима, вухами, шкірою — для роботів. Без датчиків зовнішнього середовища робот рухається наосліп.

Зовнішні датчики беруть участь у:

- ✓ розпізнаванні місць і об'єктів, які вже траплялися раніше;
- ✓ визначенні вільного простору і плануванні в ньому руху для того, щоб уникнути зіткнень із перешкодами;
- ✓ взаємодії з предметами, людьми і тваринами;
- ✓ створенні загального уявлення про середовище навколо робота.

Датчики

```
graph TD; A[Датчики] --> B[Активні  
(випромінюють енергію в  
навколишнє середовище і  
вимірюють властивості  
середовища на основі  
відгуку)]; A --> C[Пасивні  
(енергії  
не випромінюють)];
```

Активні

*(випромінюють енергію в
навколишнє середовище і
вимірюють властивості
середовища на основі
відгуку)*

Пасивні

*(енергії
не випромінюють)*

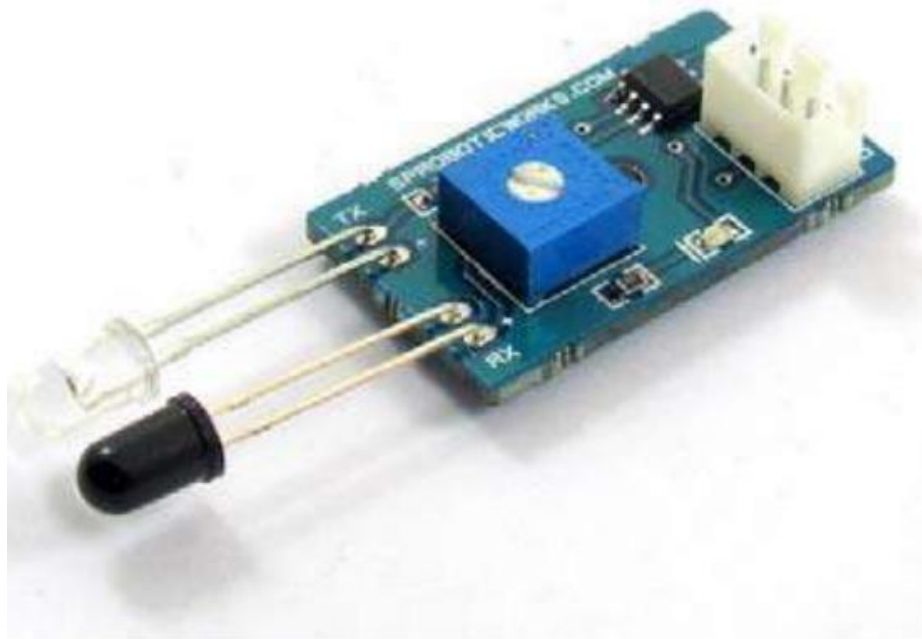

Оптический датчик

Звуковой датчик

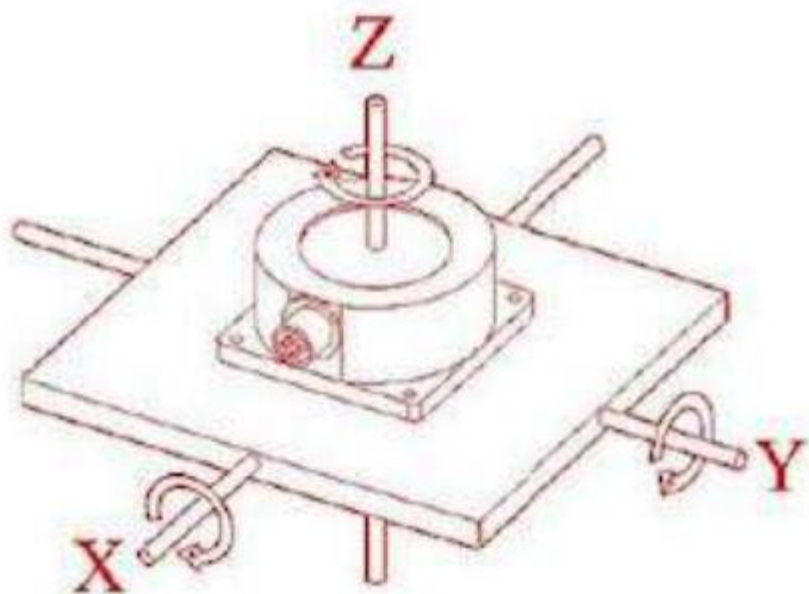

Інфрачервоний датчик

Датчик температури

Датчик положения

Клас	Тип датчика
<i>Тактильні датчики</i>	Кнопка / бампер, оптичний бар'єр, датчик зазору
<i>Відчутні сенсори</i>	Контактна матриця, датчик потужності, обертального моменту, резистивний
<i>Датчики двигунів</i>	Зі щітковими контактами, потенціометр, координатний револьвер, оптичний енкодер, магнітний енкодер, індуктивний енкодер, ємнісний енкодер
<i>Датчики положення</i>	Гіроскоп, ухлономір
<i>Засновані на маяках (положення щодо інерціальної системи координат)</i>	Радіочастотний маяк, ультразвуковий маяк
<i>Далекоміри</i>	Ємнісний датчик, магнітометри, камера, сонар, лазерний далекомір, структурований світ
<i>Датчики швидкості / руху</i>	Доплеровський радар, доплеровський звуковий, камера-акселерометр
<i>Датчики ідентифікації</i>	Лазерний далекомір, радар, ультразвуковий датчик, звуковий датчик

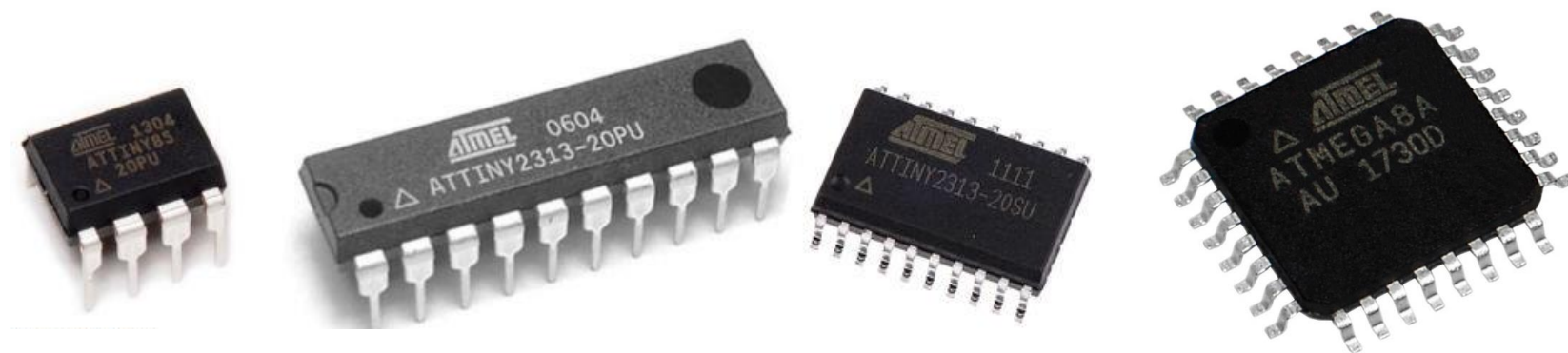
За призначенням датчики, які використовують у технологічних агрегатах, поділяють на **шляхові, розмірні, силові, швидкісні**, а за характером створюваних сигналів — на **механічні, електричні, фотоелектричні, пневматичні та гідравлічні**.

Типи датчиків	Характеристика
Шляхові	Сигнал управління виникає в результаті впливу частини технологічного агрегата, яка рухається в момент, коли ця частина приходить у певне, заздалегідь передбачене, положення
Електричні безконтактні	Працюють на змінному струмі і дають відносно високе значення вихідної потужності, але на їх роботу великий вплив має коливання частоти напруги живлення
Гідравлічні шляхові	Слугують для включення, перемикання і вимикання руху шляхом відповідного управління напрямком потоків масла в гідравлічні двигуни
Пневматичні шляхові	Являють собою розподільні крани і золотники, які приводяться в дію від упорів, кулачків або лінійок
Розмірні	Використовують для контролю лінійних розмірів деталей і складальних одиниць
Реостатні	Засновані на зміні активного опору елемента залежно від величини переміщення
Дротові	Використовують для вимірювання малих переміщень або відносних деформацій. Є плоскими спіралями з каліброваного дроту, що наклеєні на картон і заклеєні зверху
Фотоелектричні	Основою є фотоелемент
Тиску	Заснований на перетворенні тиску в механічне переміщення

Програмування Arduino

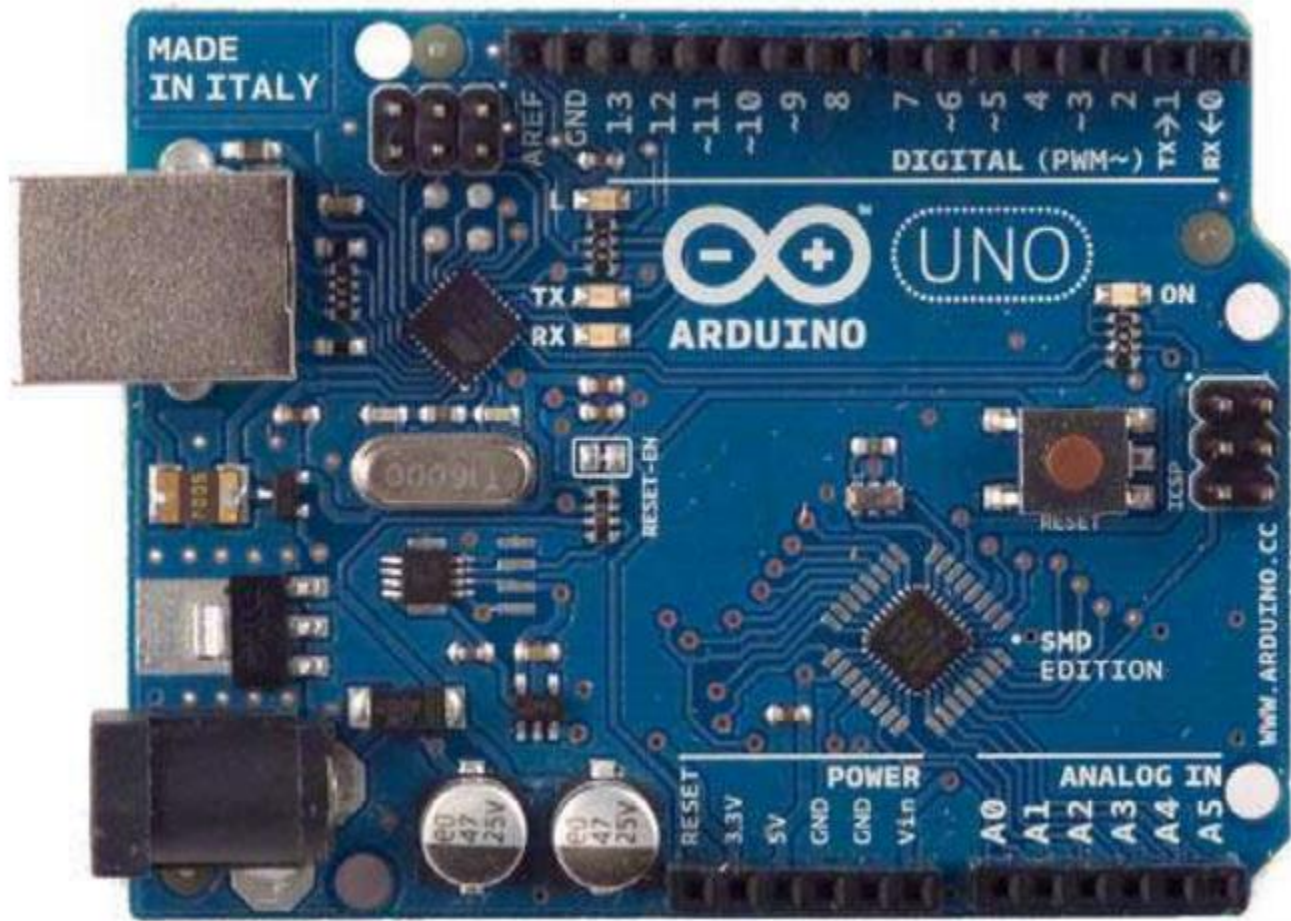

Мову програмування пристроїв Arduino засновано на **C / C++**. Вона проста в освоєнні та є найзручнішим способом програмування пристроїв на мікроконтролерах.

Мікроконтролер (англ. microcontroller) – виконана у вигляді мікросхеми спеціалізована мікропроцесорна система, що вмикає мікропроцесор, блоки пам'яті для збереження коду програми і даних, порти вводу-виводу і блоки зі спеціальними функціями.

Плата Arduino Uno

Arduino — стандартний мікроконтролер, який отримав широке визнання в інженерів, завдяки своїй простоті, невисокій вартості та великій різноманітності плат розширення.

Плати розширення, які підключають до основної плати Arduino, дають змогу виходити в інтернет, керувати роботами і домашньою автоматикою.

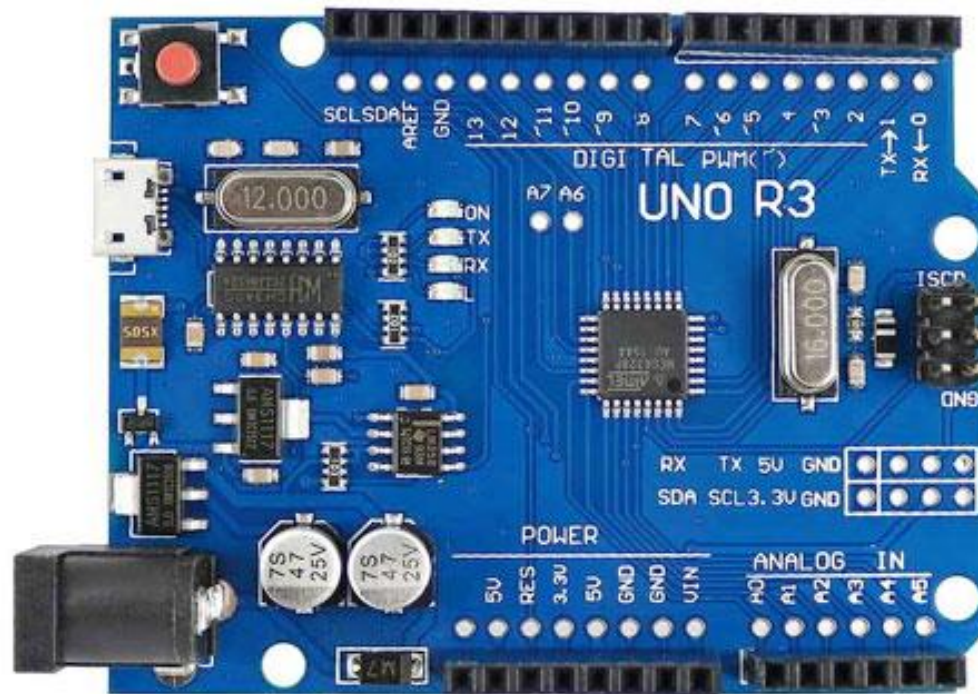

Плата розширення Arduino WiFi Shield

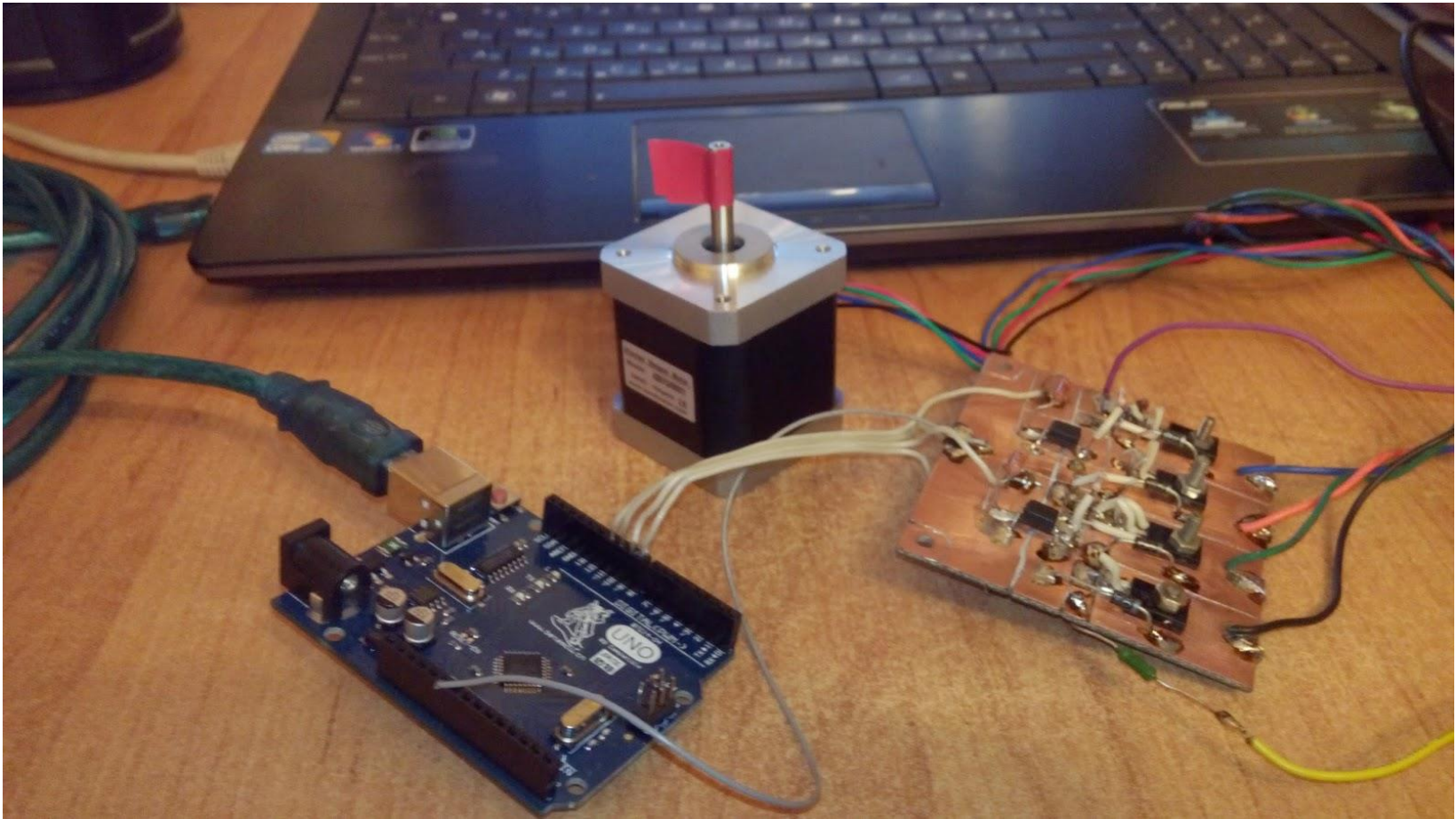

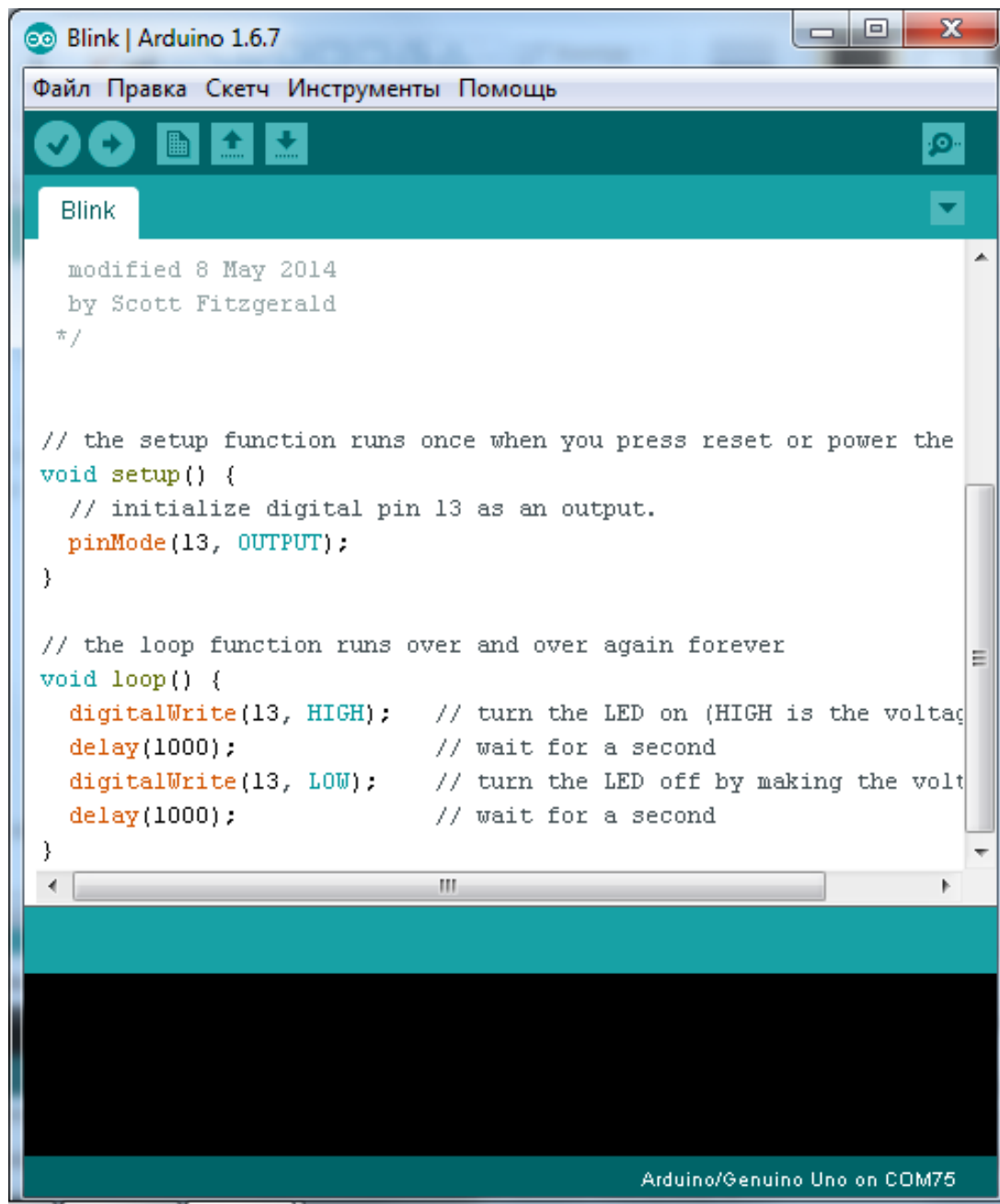
Багатофункційна плата розширення для Arduino UNO

Плата Arduino може підключатися **до порту USB комп'ютера**. Коли вона підключена, можна посилати повідомлення в обох напрямках.

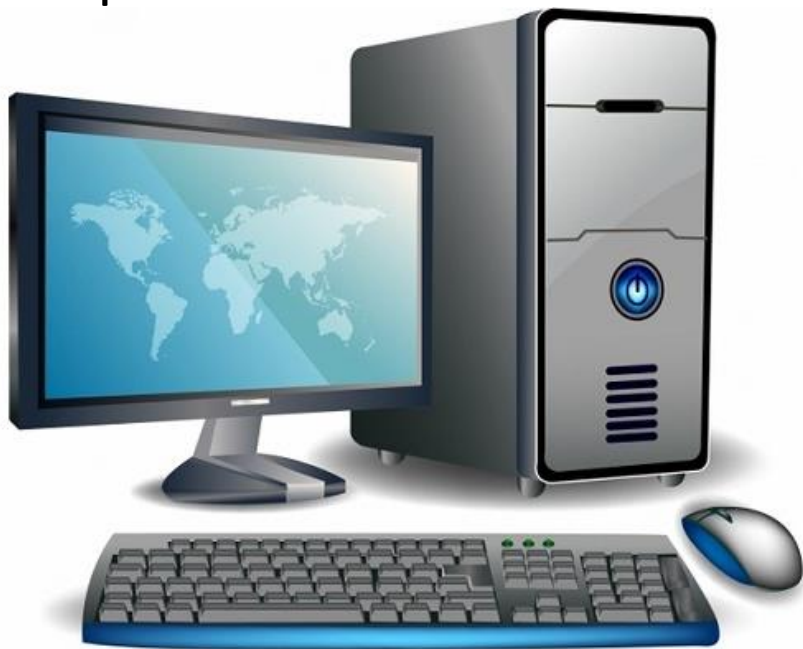

Просте управління кроковим двигуном з комп'ютера через Arduino

На відміну від комп'ютера, Arduino майже не має пам'яті, а також не має операційної системи, клавіатури з мишею та екрана.

Головне її завдання — читання даних з датчиків і управління виконавчими пристроями.

Тобто можна, наприклад, підключити до плати датчик вимірювання температури й управляти потужністю обігрівача.

Деякі проекти, реалізовані на основі Arduino

Робот-черепаха Arduino

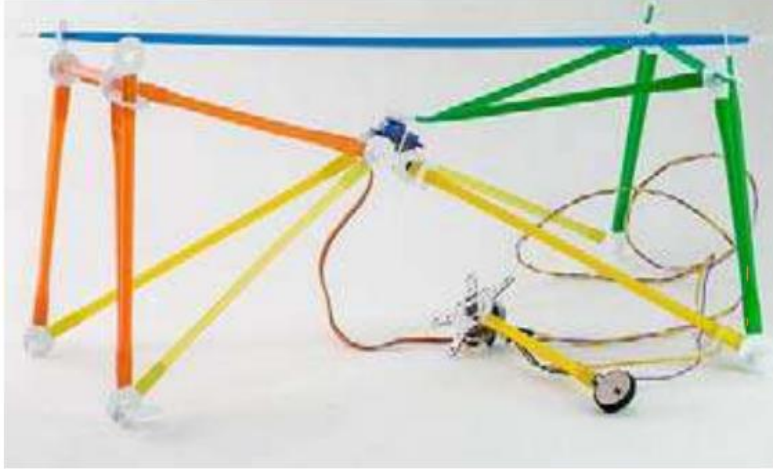
Гусенична машина на Arduino

Arduino-автомобіль,
який проїжджає лабіринти

Машина на Arduino

Робот-собака з Arduino
і пластикових трубочок

Балансувальний Arduino-робот

Радіокерований робот
на базі Arduino

Arduino-робот, що крокує

ТЕ, ЩО СЬОГОДНІ НАУКА, – ЗАВТРА ТЕХНІКА.

Едвард Теллер, американський фізик